Контрольный экземпляр

Масс а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ЕРА, 16 МАРТ, 1989 ШУ. ★ № 32 (7690). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК Пленумах бола

ИНФОРМАЦИОННИ ХОАМ

15-ча марта Кремле болх бе йолаеннай КПСС Центральни Комитета аргIанара Пленум. Цун балха юкъе дакъа лацара хьийхаб союзни республикай Компартей ЦК, парте крайкомий, обкомий хьалхара секретараш, Компартей ЦК шоллагIа секретараш, Лакхехьарча Советий Президиумий Председателаши союзни республикай Министрий Советий Председателаши, министраши центральни ведомствай а организацей а кулгалхойи, тIема округий командующеш, КПСС-гара депутаталла кандидаташ, хIаьта иштта парте юрта райкомий секретарий, боахамий кулгалхой, арендаторий, Iилманхой а агропромышленни комплекса кхыча болхлой а группа.

Пленум хьайийллар КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева.

Пленума повесткана юкъедихьад дешаш: Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжарах; хIанзарча хьалашка йолча КПСС аграрни политиках.

Пленуме чакхдаьхар Советски Союза Коммунистически партегара СССР халкъа депутаташ харжара дола хоржамаш.

Хоржамаш далехьа хьалха хоам а беш къамаьл дир СССР халкъа депутаташ харжара йолча хоржамий комиссе председатела В. А. Коптюга.

Хоржамашта хьалхара ерригa кампани, аьлар цо, вIаштIехьъяьккхаяр партега. Советски халкъага КПСС Центральни Комитета даьча хоржамашта хьалхарча Кхайкарала тIа йийцача нийссача, реалистически политически платформа кIийлен тIа. Цу документа хьахьекхар гIулакхага диллача общества авангард, кулгалду низ ше хилар санна, парти дерригa а деш йолга. Перестройка наькъагIа бIубенна дIахьалхашкахьа аха лаьрхIа я из, масс е оагIорахьара демократизаци ярга гIолла, радикальни экономически реформа чакхъяккхарга, Советий Iаьдал юхаметтаоттадарга, правови пачхьалкхе вIашагIйолларга гIолла социалистически общество кердайоахилга Iалаш а деш.

Къамаьл даьчо дагадохийтар СССР халкъа депутаталла харжара КПСС-гара бIаь кандидат оттаваь хинна хилар. Царца 845 вIашагIкхетар хиннад партийни организацешкен къахьегама коллективашкен. Цу собранешка дIахойтар КПСС-гара СССР халкъа депутаталла кандидаташ хьаллоацаш болга, компетентни, хьинар дола, перестройка толаме дIаяхьа могаргдола, хIанзарча хано дIа ма дехха уйла еш бола нах ба уж, яхаш белгалбоахар уж.

КПСС ЦК Пленума доакъошхоша кхаж тоссилга чакхдаьккхар, цул тIехьагIа массанена дIайовзийтар цун итогаш — КПСС-гара СССР халкъа депутаталла хержав верригa бIаь кандидат.

Пленумо тIайийцар хоржамашта хьалхара даьча вIашагIкхетарашка тийннача предложенешта сбобщенеш яь йола КПСС-гара СССР халкъа депутаташта деннача наказех бола соцам.

Цул тIехьагIа «ХIанзарча хьалашка парте аграрни политиках» доклад еш къамаьл дир М. С. Горбачева.

КПСС ЦК Пленум дIахо болх беш я.

ПРОИЗВОДСТВА ХЬАЛХАЛАТТАРАШ

ХОРЖАМИЙ СИЙНА

КIеззига хIама карагIдаьлча, приписка ш еш ах IотIа а детташ, хьалха мо моттийтара из дIакхайкадац хIанз къахьегама коллективаша, вешта аьлча цар хьакимаша. ХIанз-м эшаш а дац из даьсса цIогIа, хIана аьлча из дIахозаш а дIаэцаш а бола нах кIезигагIа ба «лакхехьа». Хьадой — шоашта да, ца дой — шоашта эшам бу наха.

Иштта лоархI оаха а перестройка из керттера закон тхоай коллективе. ХIаьта мехка хулача йоккхача политически событешта къахьегама совгIаташца накъаахара традици йицлац тхона. ХIана аьлча, из я наьха инициатива айеш, къахьегама овсарле лакхьеш йола ший тайпара моральни стимул. Из белгало-м цахаддаш тхоай коллективе тхона тхоашта хоалуш а я.

ХIанз оаха дIайолаяь социалистически яхь кастта хоржаргйолча вай кердача правительства сийна хетаяь я. СССР-а Лакхехьарча Совете хоржамаш хулача денга кхоачашъе лаьрхIад оаха ерригача тхоай технико-экономически хьокхамех мел йола квартальни планаш. Январь а февраль а чакхбаьккхаб графикал хьалха дувлаш. Цу юкъа оаха потребителашта дIаяхьийтай 1460 тонн совгIа маькхи маькха-булочни изделеши. Из я (план кхоачашъярга диллача) 120 совгIа процент. ХIаьта тха продукце дикал-вол тохкаш йолча барометрал нийсагIа а тешамегIа а цхьаккха хIама мичад. Из «барометр» — тха потребителаш. Цар боакхкаш болча бехкал чIоагIагIа тхона цхьаккха тIахьожам а бац. ТIехь-тIехьа кIезигагIа хоз тхона цар бехкаш. Ер шу доладелчахьа вIалла хаза а хезабац. Цох оаха доккхал а ду.

Ала деза, укх тIеххьарча хана болхлой хьашташ кхочушдара, царна эшачунга хьажара, цар гIулакх хьалхарча плане лоаттаде хьажара тха заводе дукха эргалонаш хиннай, аьнна. Из-м дукха ха йоаццаш тхо долча бахкача района дукххача предприятей кулгалхоша а зийра КПСС райкома бюро членашца вIашагIкхетар хиннадар цар тха заводе хиннача «гергача истола» тIа. Балхара йисте баьлча барзкъа хувца, кулг-юхь дила шийла, дIайха хий, душ, хIама кхалла моттиг, кхыйола бытовой гIулакхашта эша моттигаш вIаштIехьъяьхай заводе.

ХьалхагIа хала хьувзар тхо балхара чуболхача наха проходной «кIийленна хувшаш». Эхь-м дар из — маькха булка тIормечу е че а елла хаьхочоа кIалхаравала гIерталга. ХIаьта а «несунаш» нийс ма лой ХIанз цу гIулакха а аттача даьннад тхо. Проходнойра аравоаллача тхоай завода цIерах киоск хьайийллай оаха. Цу чура шийна мел эш хIаьтта пишкачура араьнна йIайха булкаш, кхыйола маькха изделеш эца йиш йолаш ва хIара болхло. Ахча деце а хIама дац Киоскера цо хьош йола хIама дIа а язйий, каьхат бухгалтере дIачулу, алапи хьаэццаш, уж кепигаш дале а сомаш дале а, хьаIайна цун алапена тIера Iодоаккхаргдолаш. Нах чIоагIа раьза ба цу гIулакха.

Дика къахьегаш я хьовла деча тха цеха коллектив а (начальник Б. Арчаков). ДIадахача шера 121 эзар сом цIена пайда биллар цо тха кассе. Из ахча тхона чIоагIа эшаш да, хIана аьлча, проблемаш кIезига яц тха, къаьстта наьха социально - культурни хьашташ кхоачашдеча. Саггота чубаха фусамаш эшаш болча дезала дай-ноаной а ба тха коллективе.

Капитальни ремонт ца йой Iа яха дукха тешаме йолаш яц завода здани а. Директор М. Мошхоев оарцагI а вувлаш, харцача дIа-м кхачийтац из. ХIаьта а цу «дарбах» тIехьале хургъяц, тешшаме завод чIоагI ца йой. Цу проблема уйла еш да тхо хIанз.

М. ЗЯЗИКОВА,
Назранерча маьхк еча завода планови отдела начальник.

.тжб тжб штжбшря

Укх сурта тIа шоана гуш йола Дзортова Наташа Назрановски трикотажни фабрике болх беш я. Цо Iомаяьй швея-мотористкай говзал.

Фабрике цо болх бу кхо шу да. Цу юкъа шийх наьха тешам болийта кхийнад цун. ДикагIча болхлой цIераштa юкъе йоаких цун цIи. Цох тамаш елга а дац, хIана аьлча ший планаш цахаддаш 105 — 110 процент кхоачашъеш хьайоагIа Наташа.

С. ХУГАЕВА сурт.

Яхьа дневник

•

ЛаьрхIар кхоачашду

«Красный молот» завода коллектив тIеххьарча хана дикагIа лоархIаю шийна хьалхашка латтача декхарех. Шера план ханал хьалха кхоачашъяьй завода цхьаццайолча цехаша а участкаша а. Царех цаI — чугунолитейни цех.

Цхьайтта бригада я цехе къахьегаш. Царех хIаране массаза кхоачашду ший декхараш. Иштташарех лархIа йоагIа В. С. Баканов керте латта столярни бригада. Укх шера январе-феврале планаш 25 процент тIеххкхоачашъяьй цо. ДикагIбарий цIераш йоахаш хилча, эггара хьалхарчарца хьоахабу укхаза В. Е. Евстратов, В. П. Сидоров, кхыбараш а. Иштта дика къахьег В. Кудашева бригадас а. Укхаза а ба хьалхалаттараш: формовщикаш В. Буслаев, Н. Ефимов. Къахьегама овсарле 6,3 процент лакхъеннай цар.

Сево низ тел шоана иштта толаме къахьега, аьнна, аз даьча хаттара жоп луш цеха начальника Н. П. Пирсиатова аьлар:

— Уж хьокхамаш дукхагIча даькъе къахьегамеи технологически дисциплина чIоагIъярца дувзаденна да. Иштта гIо ду къахьегаме хIаране дакъа лацара йола коэффициент балха юкъейоалаяро а.

Деша дай бац

Ший тайпара «яхь» лелаю шоайла Грозненски района «Ермоловскаяи» «Староюртовскаяи» яхача коа тIара оалхазараш леладеча фабрикай коллективаша. Ди тIехьа вогIа болх беш хьайоагIа уж. Шо ца теше, масалаш а дсаладергда аз.

«Староюртовская» яхача фабрика карарча шера хьалхарча квартале 600 тонн дулх дIачудала дезаш яр. Ма даггара гIертача а, январе-феврале цо дIачуденна дулх, 400 тонн мара хиланзар, е 67 процент.

Из дIахаича чIоагIа «гIадбахар» «Ермоловская» яхача фабрика кулгалхой. Цар хьокхамаш дуккха лохагIа дар. План 500 тонн йолаш, цар пачхаьалкхенга дехкар 194 тонн дулх, е 39 процент.

Цудухьа фуаш гулдеча пахадлаш «толамаш» доах староюртовцаша. Масала, соахка хIара котама тIехьара 119 фуъ мара гулданзар цар, ермоловцаша — 13 фуъ дукхагIа. Вешта аьлча, планал 50 процент хIана дац аьнна кIезигагIа! Цу шин фабрика коллективаша иштта «яхье» баьнна болх барах дIа ца луш 16,9 миллион фуъ тIадисар — района.

Цхьабакъда, цох кхоачам баь Iийнабац укхазара болхлой. Цу шин фабрика коллективаша соахка къе далийтад 800 эзар совгIа коа тIара оалхазар. ТIаккха тамаш йий диетически дулх дIачудаларан фуаш гулдаран шоашта оттаяь планаш цар кхоачаш ца яр. Цул совгIа, бIаьш тоннаш доагIачул дукхагIа доакъар а доадаьд цар, ши миллион сома зе а даьд.

Мала тешаргва иштта болх беш йола коллективаш шера декхарех лоархIаергья аьлча.

РАДИКАЛЬНИ ЭКОНОМИЧЕСКИ РЕФОРМА: ПРОБЛЕМАШИ ОПЫТИ

ТОХКАМИЙ НОВКЪА

XIX Еррнгсоюзни партийни конференце решенеша гIулакхаца хьалхьоадаьд мехка, халкъа вахар. Промышленностеи юрта боахамеи еш латта радикальни реформа, массанахьа йохкаш латта кооперативаш, наха чIоагтIа хьаллаьца яржаш латта арендни подряд — цу дерригие а хьалг-Iовттадаьд керда, хIанзалца гуш доацача даьхка наьха низаш.

Къаьстта кIоаргга а хаьдда а гучаяьхар къахьегама коллективай таронаш йиззача боахама расчета тIа болх бе болабаро. Цу хьале мишта къахьег а фу карагIдоал а дувц «Силуэт» яхача текстильно - галантерейни объединене генеральни директора М. Х. Дошукаева.

ХIама ца эшшаш шн шу да йиззача боахама расчете тха объединене болх бу. Из дукха е кIезига хая, яхача хаттара цхьа жоп дала хала да. Боахам лелабара кердача хьалашка болх баро хьахьекхар къахьегама кердача формаша дукха потенциальни таронаш гучайоахаш хилар. Бакъда, коллективана хьалхашка айттар чоалханеча экономически механизма ерригa къайлагIара рычагаш йолаялийта низткъала хиларах йола халонаш. Уж ерригa рычагаш йолаялийтар болхлой къахьега, материальни безам лакхбар, социально-бытови хьалаш тоадар хинна Iац. Лоадаме пайда баргболаш хIама дулургдац лохера денз лакхе кхаччалца коллектива хIара член творчески къахьегаш, инициатива йолаш, ше хьадечунца безам болаш ца хилча.

Боахама йиззача расчета тIа болх бара опыто тхога хьахьокх боахам лелабара кердача форма тIа довлар приказаши распоряженеши теларца кхоачамбаь дита йиш йоацилга. Цу гIулакха тIехь керттера да формальни а доацаш, долаш дола боахама расчета гIулакхаш ерригача объединене боараме, иштта цун хIара участке, бригаде, балха моттиге дIакхачийтар.

Объединене болхлошта къаьстта хала хилар хьалхара шу. Тхона хийтар нормаш, хьокхамаш, хьалаш, иштта кхыдараш дикагIа ме оттаду уж кхоачашде цехийи филиалийи коллективашта аттагIа хургда, аьнна. Цудухьа къахьегама коллектива совето, ше нийса из деш хилара вIалла шек йоацаш, объединене хIара подразделенега дIакхачийтар кхоачашбанза барг боаца 12 хьокхам. Уж бар: товарни продукци арахецара боарам, продукци хьаярга дIадодар, керттера фондаш, фондагара хьакхоачар, алапе фонд, сага юкъера доагIа алапи, болх беча наьха дукхал, къахьегама овсарле, сортноста план, дIайода электрически энерги, производства ритмичноста план, кийча продукци складе дIачуялар.

Болх бе дIадоладеннача хьалхарча массеxк бетта опыто хьахьекхар иштта дашха дола хьокхамаш ца эшилга. Цул совгIа, дукхагIболча болхлоша уж кхета а динзар. Фу де дезар тIаккха?

Из дувц аз, хIана аьлча хозрасчете цу хьакъехьарча балха опыт яц къаьстта мехка тха яр санна йолча предприятей а. Цудухьа коллективо къахьега дийзар ше дечох фу хул хьожаши гIалаташ деши. Боахама чурча расчета оттаяь формаш — планироване объединене ерригача подразделеней балха маьха а учета а метод эргаяьккха хувцанца яргйоацача эттар. ГIулакх оттаде дезар производство бахьан бола бехктокхам ерригача коллективашца цхьана хIара болхлочунга а кхоачаргболаш. Къахьегама коллектива совето цу тIа гIолла социадир: производственни подразделенешка берригa а кхо хьокхам мара дIакхачийта безац аьнна, вешта аьлча йинза яргйоацача плана боарам, боалача пайдан боарам, хила йиш йолча нормативай боараме цехови расходаш лоаттаяр.

ДIахо йодача хана баьча балхо хьа ма хьоккхара, хозрасчетни коллективашта керттера лоархIам болаш ба царех тIеххьара хьокхам. Цун расчет ю алапе фондагара доагIачунга хьежжа. Къаьстта из хьокхам кхоачашбаро йиш хулийт план кхоачашъе а пайда бара боарам хьакхачийта а.

Хьалхарча хьалашка болх беш участкийи филиалийи цхьанна а кулгалхочоа цеховой персонал дукха кIезига хилар дагадохацар, штатагIа ма боагIара болхлой хилар хиланза даргдоацар дар цунна. Производство цхьайолча участкашка шийх дIадодар хьахулаш а яцар, вешта аьлча шийх хьахулаш долчул дукхагIа «дуар цо».

Цеховой расходий хьокхам бола норматив оттаяр план кхоачашъяра ший тайпара йола стимулятор, «лакмусови каьхат» а хинна дIаэттар. ХIаьта план кхоачашъяр — из алапе чIоагIа йола фонд а Iай котельнешк хьежа, электрически йIовхала устройстваш, иштта кхыйола хIамаш лелаяра нах лоаттабе йола таро а я.

Цу хьокхамо хаьдда а ма дарра а къоастадир дикеи вои болх беча коллективашта юкъера доазув а. ТIехьаюсача участкайи филиалийи коллективашта хьалхашка эттар оттаяь план дувцилге йоаццаши дикеи кхоачашъе езаш е гIо деш йола персонал кIезигъе езаш дола гIулакх.

Цу дерригие лоаццача хана хIанзарчоа дика толам баьккхар — цхьанна а хозрасчетни коллективо хIанз ехац дотацеш, ше хьийгача къига хьежжа алапи а кхоач цунга.

Штаташ кIезигъе йоласннай тIехьаюсараш меттел хьалха латта, хадданза план кхоачашъюн кхы тIа а пайда боаккхеи коллективаш а. Ерригача шоай таронашка а хьежа, план кхоачашъяра хиланза баргбоаца болхлой мара битабац. Мукъаяьнна средстваш коллектива дIаяхийта йиш я кхыча гIулакхашка — къахьегама, быта, салаIара хьалаш тоадарга.

Объединене къахьегама коллектива совето оттаьча привилегегIа цехови расходаш кIезигъяра чотагIа хьаIайна рузкъа коллектива даккха йиш я тIехьа тIадоагIача шерга а. Иштта хьал оттадар бахьан долаш кхом баь хьаIайна рузкъа массанена чухьа (объединене боараме) дIадекъаш хиларагIа лаьтта иждивенцаш йола коллективаш бокъонца еха дIаьлар.

ХIанз хIара коллективо, хIара болхлочо эц цо къахьегаш даькха алапи. Хьалха латтача коллективаша шоай чотагIа лелае тугаргдац тIехьаюса, хIама хьадара тIерайоаца, продукци брак йолаш хьаеш йола коллективаш.

ХIаьта «ший» коллективни киса мел ахча да хIара болхлочоа хов. Из довза цунга йиш хилийтай чекови система юкъейоалаяро. Чекови книжкага гIолла хIара коллективо объединенега эц бийдали прикладной материалаши, хIаьта царех хьаяь продукци цунга шийга юхайохк.

Цу тайпара, хIара коллективана хов бутт чакхбаьлча ше мишта болх баьб — пайда боалаш е зе деш баьб. Нагахьа санна зе деш баьбале, тIаккха даь зе сихха дIадаккхара де дезар къоастаду: ассортимент хувц, къахьегама овсарле лакхъю, оборудовани хувц, кхыдар ду. ХIаьта из дара керттера дар — цехови расходаш кIезигъяр массаза а къахьегача коллективана кара да.

Боахама расчетагIа шин шера болх беш тха хьаIайна опыт иштта я. Из ювцаш читателашца дагавала безам хиннабар са.

КПСС ЦК ПОЛИТБЮРО КОМИССЕ

БIАЬСТИ—ЙОАКХОНИЙ ХА

БIаьстено ший коррективаш яьй чIоагтIа мохк аьгача Армене районий вахаре. Март бетта лаьрхIа оттаяь гIишлош хьалъяра программа кхоачашъярца цхьана, моттигашка къестаде дезаш хул кхыдола дешаш а. Царна юкъе да хатар хиннача зоне санитарни хьал а зенаш хиннача боахамашка кхашкарча балхашта кийчо яр а санна дола дешаш. Бохабаь боахам меттаоттабеча уж актуально а цIенхаштта а хоадаларах дийцар Ереване 11 марта хиннача КПСС ЦК Политбюро комиссе аргIанарча заседане. Заседани дIайихьар СССР Министрий Совета Председатела заместитела И. С. Силаева.

Комиссе республика здравоохранене, Госагропрома, жилищно-коммунальни боахама, быта служба кулгалхой теркам тIабахийтар наьха быта унахцIено лораяра, дика санитарно-эпидемически хьал оттадара эша хьалаш хьадара тIадерзадаь гIулакхаш чакхдоахача цар мелали шоайла барт ца хилари гойтилга. Царна хьалха даьккхар, ханна нах бахача городокашка, торговле объекташка, общественни кхачан моттигашка санитарни дIадехараш цIенхашттагIа де, аьнна.

Комиссе хьадийхар эггара лоацагIйолча ханашка хIара нах бахача пункта медико-санитарни ветеринарни Iалашо елга, дIа-хьа лела банно-прачечни пункташ кхы тIа шеръелга, Iай дайна хьайбаш дIадехкача моттигашка дезактивизаци елга. БIаьстан-кхашкарча балхашта еш йола кийчо теркал а еш, комиссе кхоачамбоацаш лаьрхIар техникана ремонт яра, хий диллара система меттаоттаяра темпаш, дIаде дезача гин дикал. Цу даькъе тIехьаюсараштa юкъе я Амасийски, Гукасянски, Талински районаш. Армене Госагропрома бехкагIа хьелу Белоруссера дIае еза коартолаш хьаяхьалга.

Кхоачашдинза диса гIулакхаш чакхдоахалга тIадиллад комиссе заседане дакъа лоацаш хиннача союзни министерствайи ведомствайи кулгалхошта.

Комиссе балха юкъе дакъа лаьцар Армене Компарте ЦК хьалхарча секретара С. Г. Арутюняна.

Депутаташ хорж колхозхоша

Колхозий Союзни совета пленуме 13-ча марта, къайлагIа кхаж а тоссаш, 20 миллион гаргга болча колхозхошкара пачхаьалкхен Iаьдала лакхерча органа депутаташ хержар.

Пленум хьайийллар колхозий Союзни совета председатела И. И. Кухара. Цо хоам бир депутаталла кандидатий харжархошца хиннача вIашагIкхетарех. Цу вIашагIкхетарашка кIоаргга дийцар лаьттана доал дарах, дискуссеш йолча хэна халкъо хержарий программашка цхьацца хувцамаш дир.

Хоржамаш хилале хьалха депутаталла кандидаташ вIашагIкхийттар колхозий Союзни совета членашца, цига хьийхабар союзни республикай колхозий советий президиумий членаш, областей викалаш. Цу вIашагIкхетаре ирра дийцар промышленни юртбоахамен продукце маьхашта юкъерча диспропорцех, юрт дегIайоалаяра даькъе къоастаданза долча социальни дешаех; юртбоахама культураш кхеяра технологи тIаэцача шоай лоIаме хинна ца Iеш, колхозий структура хувца боахамашта шоашта бокъо яларах.

КIезига хаттараш далан зар цу общественни организацегара СССР халкъа депутаталла кандидат оттаваьча КПСС ЦК Аграрни отдела заведующега И. И. Скибага. Харжархой ха безам болаш бар, хIана тIайийю пачхаьалкхен, партийни аппараташа колхозий экономически хьашташ IотеIаду решенеш.

Верригa а 58 кандидат СССР халкъа депутаташ хилар.

ТАСС

ЛОАМАН РАЙОНАШКА ХИННА ХАТАР

Укх шера 1-ча марта денз 13 марта кхаччалца Ножай-Юртовскии Веденскии районий юрташка лаьтта чутакхар бахьан долаш нах баха цIенош, боахама гIирсаш, электропередачай линеш, автомобильни наькъаш дохаш моттигаш хиннай.

Лаьтта чутакхарах цу районашта хинна зе мелд тахкара а во кхаьчача наха новкъостал дара а вIашагIъеллай республикански комисси. Цо дакъа лоац хинна зе дIадоаккхача.

Хатар хиннача районашка хиннаб республика кулгалхой, царна шоашта бIаргадайнад укхаза этта хьал.

Нах бовш моттигаш хиннаяц.

* * *

Фуд хиннар? Ховш ма хиллара укх Iай республика лоаман районашка доккха лэа диллад. ЦIаьхха йIовхал оттарах сихха даша доладелар из. Из бахьан долаш цхьацца йолча моттигашка чутекхар лаьтта. Лелха йолаелар гIишлой лардаш, чухаьрцар нах чубаха цIенош, кхыдола гIирсаш. Масала, Ножай-Юртовски районе массехк дийнахьа хаьрцар 400 гаргга цIа. ЧIоагтIа зенаш хилар Центрой, Энгиной, Соясан, Беной яхача а цхьайолча кхыча а юрташта. Веденски районе ехай Ца-Ведено яхача юртара 17 гIишло.

Хатаро доккхий зенаш даь дале а, нах боханзар, денале духьалъэттар уж халонашта. Дуккха дезал лоалахарча юрташка дIатарбелар. Цхьабараш Гудермесскии Шелковскии районашка бахача шоай гаргара, бовзаш болча наьхацига дIабахар. Из деча а кердача моттиге дIатарлуча а царна доккха новкъостал дир моттигерча юрта Советаша. Хатар хиннача районашка дукха нахи техникеи дIахьожаяьй Грознера.

«ХАЛКЪА ФРОНТ»

Малав цунах из цIи тиллар? Фу нах ба уж? Фуд уж де гIертар?

Из яннс а халкъа фронт яц, е тара а яц цунна. Из я шоаш шоаех из йоккха цIи а тилла, шоай хьашташ кхоачашдеш лела эгоистий ординг. Ала деза цу наха цхьаккха а хIамах эхь ца хеталга, воча хIамах, нийрчача гIулакх хьаж ца йоагIалга. Цар бIарга цIазам ца тохаш оапаш бувца а харц ле а тарлу, наха тIехьа Iаьржа кхоллар де а тарлу. Масала, цар «Справедливость» яхача бюллетена тIа дувцачох цхьа хIама бакъдац. Цар цу тIа мел дувцар кIал кIийле йолаш хIама дац, айлаюкъера хьагулдаь йоахараши аьлдиташи да. Уж гIерт къамашта юкъера юкъ яккха, царна юкъера вошал мелде. Цунах цар хIама хургдац! Цар моральни сибат долчча бесса хьагучадоал цар дувцачунга ладийгIача.

Цудухьа цу сборищашка цхьаболча чургбаьнн а ч а наха деча къамаьлий маIан кхетаде ловш, цар чулоацама духтIавала безам болаш дукха ла а дийгIад аз цар дувцачунга, уйла айса а яьй. нахаца дага а вийннав, нийса дий-теш цар дувцар, цар леладер, яхаш (царга хаьттача-м уж массадолчоа а бакъ ма луй). Юххьанца цхьа организаци я тха, яхаш ма барий уж, хIаьта хIанз-м шин даькъа екъаеннай из. Цхьаннена керте латт Бисултанов Хож-Ахьмад, шоллагIчоа кулгалдеш ва Салигов Леча. Х.-А. Бисултанова «тоаба» ший программа а устав а я. царех лаьца кIезига дийцадац кепайоазон тIа. Ше митингашка къамаьл деча хана Iалаьмате дорхвенна а волаш, шийх доацар кхолла гIерт газеташ, республика кулгалхой, ше мел аьннар харцдоах, ше мел оалар халкъа, цун ираза духьа оал. яхаш дувц Х.-А. Бисултанова. Цхьабакъда, кIоаргга тохкам ца бича а гуш да цо дувцар а леладер а ший эгоистически уйлаш чакхъяха гIертар мара кхы хIама доацилга. Из ванне а сагота вац перестройка хьайра кхийстаяц, аьнна, ший цIи фуннагIа даь а наха дIахазийтача.

Прибалтийски республикашка вIашагIъехкача «Халкъа фронташа» сацна ший цIи хийцай «Перестройкана гIо дара союзо» а. Из а я хIанз «Нохч-ГIалгIайчен халкъа фронт» яхаш, еза цIи лелаеш. ХIаьта республике мел бахача наьха цIерагIа наьха хьашташ дувца из викал ваьр, хьалхаваьккхар малав ховш дац цхьанна сага, цунна уллув ваьнна лелача цхьа ткъаьх сага мара. Цо ше а цун гIозаро а деча къамаьлаша хьагойт цар чулоацам а митингашка (ала деза уж цхьанне енна бокъо йоацаш еш хиларах) тIайеш йола резолюцеш а Коммунистически парте решенеех эргаш хилар.

Хьаэцаргья вай 19-ча феврале хиина митинг. Из чакхъяккхара бокъо еннаяцар Х.-А. Бисултановна а цунна гонахьа бараш та а, из мероприяти вIашагIтоха, цига къамаьл де, хьашт дале, ше «Халкъа фронта» викал ва, аьнна, дIакхайкаде цхьаккха моральни а юридически а бокъо йолаш вацар Х.-А. Бисултанов. ХIана? Цунна духтIадоахаргда аз шо. газет дешараш. Гаьнара хьадоагIаш да цун истори, экологе хьалех дувцаш соахка июньски митингаш хиннача хана денгара. Цу митинге баьхкача нахагара хьагулдаь хиннад 2000 сом, Москве викалаш а бахийта, Гудермесе биологически завод хьалъелга юхатохар правительстве гIолла бачакхдаккхар духьа. Цига бахадаьккхача 10 дийнахьа 700 сом доадаьд Х.-А. Бисултанова, Т. Добриева, А. Сапаева. Вож диса 1300 сом делегаце кулгалхочунга — Х.-А. Бисултановга дисад. Дукха ха йоаццаш наха хаьттад цунга диса ахча мичад аьнна. «Даха деззача дIададахад» — иштта хиннад царна денна жоп. Цигга дов иккхад «халкъа балано» арабаьха лийнна рашта юкъе. «Хьо хьайна болча пайдан лелгш саг хиннав, хьона тIехьа даьнна лела тхо Iовдалаш а да, кхы хьо тхоцен тхо хьоцен гIулакх доагIаш дац вай», аьна 15 саг хьакъаьстав цун группера. ХIаьта фу ду тIаккха Х.-А. Бисултанова? МВД а ваха: «...ше хIанзчул тIехьагIа цхьаккха лидер а вац. «фронтаца» гIулакх доагIаш а вац, цар мел леладер хьаштдоацар а да. хIанзчул тIехьагIа цар мел даьчун со даькъе а вац» аьна заявлени Iоюлл цо диълагIча феврале. Иштта дале а, 19-ча феврале яьча митинге дакъа а лоац, къамаьл а ду цо, нохчийн гIалгIайн къамий шийх викал а вий. Хьажал шо цун шин а, хьашт дале кхаь а, тайпарча юхьага.

Нохчийн гIалгIайн мехкара арабахар, царна тIалаьтта Iазап, лайна бала, хьийга халонаш, моцалах, шелалах нах бовр, нийса да яхаш саг вац. Малав тахан Сталина, Берия, царна гонахьа кхийстача гIозаро а Iалаьмате дукха нах хIалакбаьб, бIарчча къамаш сага бокъонех даьхад яхачоа духьала дош аргдар? Хетаргахьа, цхьаккха а саг корорргвац. ХIаьта Бисултанова цу хьакъехьа оттаьча резолюце чулоацамах аргда вай хIанз. Тахнарча денца хулаш латтача эргалонашца вIашкадоагIаш доацар дукха да цу тIа. Цун шоллагIча пункта тIа йоах нохчийн гIалгIайн арабаьха ди паччахьалкхен боараме къаман дагалоацама ди а даь дIаоттаде. Цкъарчоа, деша кIоаргга уйла а ца ещ, дийцача нийса а шеко йоацаш да, аьнна, а хеталу из.

Цхьабакъда, кIоаргга уйла йича, гIулакх долчча бесса дIатехкача гучадоал из националистически хьаж йоагIаш гIулакх хилар. Масала, цхьан дийнахьа СибарегIа дахийтад вай, лоалахара балкхарой, къаршой, — кхыча дийнахьа, кхыча шера шоай вахарах бохабаьб Волга тIара немций. ТIаккха хIаьта 1937 шера денз боабаь, лийца, хIалакбаь партийни, советски комсомольски, боахама, органий болхлой, Iилманхой, поэташ, яздархой, дин деятелаш, культура говзанчаш, художникаш? Уж-м хIара дийнахьа, бетта, шера дIакхувлаш ма хиннабий. Исторе тIара, боккхагIчар дувцарах, ховш да сона цу хана наггахьа мара дезал ца бисалга сталински репрессей ала ца хьокхалуш. Мел миссел ба цу тайпара дезалаш?! ХIаьта нийса хургдий тIаккха хIара сага, хIара халкъа лаьрхIа шо-шоашта дагалоацама, гIайгIан ди оттадар? Цу гIулакха-м шера деррига денош а мича тоъаргда вайна. Цул дикагIа, пайданегIа, кIоаргагIа маIан долаш хургдеций вай беррига мехка Сталина а цун гIозара а Iазап меллайнарий сийна цхьа ди белгалдаьккхача?

Даьсса хабараш, духхьал аьннад алийтара деш дола къамаьлаш дац халкъа эшараш. Наха хьашт дар да ший халкъо леладаьр, лайнар кIоаргга хар, во дар, нийрча дар кхы ца нийсдалийтар, нийсхо толхаеш, къамаш белгал а доахаш, царех цхьадараш IотеIадеш, шоллагIдараш хьалтIадоахаш хьалха леладаьр кхы юхадоагIаргдоацаш дIадаккхар. Из ма дий вай баьччас В. И. Ленина массе хана хьалхадаьхар. ТIаккха хургдац наха юкъе къаман тIа гIоллара цабезамаш, чIоагIлургда вошал.

ТIаккха хатта лов Бисултанов, Костоев, Салигов санна болча цу демагогашка — малагIа бехказлонаш, малагIа бокъонаш я цар ювцараш? Вайнахаца а, иштта кхыча къамашца а, деррига советски халкъа викалашца а сталинизма лелаяь гIелал харц хилара, цунна бехк бара, вий кхайкаяра къаьгга масал деций XX-ча партийни съездо цхьан сагага совле хилара политика бехке а ещ, нохчийн гIалгIайн, кхыча а къамий санна, бокъонаш меттаоттаяр. цIадахка бокъо ялар, моллагIча советски сага санна беррыгача мехка, хьашт дале доазол дехьарча мехкашка а ахара, дешара, болх бара, ди лелабара, хеташ дар гуччахьа дIаалара. еррига кхыйола бокъонаш енна хилар, хIаьта тахан, демократизацеи гласностеи хьалашка цох долчча тайпара дувца йиш хилар. Кхыметтел «Вторчермете» инженералла болх беш волча Х. А. Бисултанова бокъонаш а Iо мича теIаю цхьанна саго. Сенна дувцаш да тIаккха цхьаккха маIан а чулоацам а боаца даьсса хабараш цо ше а цунна гонахьа кхестачар а? Из цкъа-дале. ШозлагI-дале, тахан царна хьалхашка бехказвувла везар малав царга хаьттача? 19-ча феврале яьча митинге къамаьл даьча Х.-А. Бисултанова а кхычар а эрсий халкъ бехке ду вайнах мехкара арабахарах.

Из нийса дац.

Нохчий а гIалгIай а, черсий, балкхарой, немций, кхыча къамий дезалашка хьоашалгIа дуккхаза хиннав со, цхьабакъда, сона-м хезадац цхьаннахьа а вай арадахарах эрсий халкъ бехке деш. Цхьабакъда, дукха хезад наха дувцаш, Казахстане се а теш хиннав, кIалбисача вайнаха дуккхача эрсаша гIо деш хинналга. Кепайоазон тIа а дукха дийшад аз халкъий доттагIалах, вошалах. Цу тайпара масалаш дукха бIаргадайнад сай бIаргашта, дуккхача шерашка айса Советски Эскаре гIулакх деча хана. Орджоникидзе хIанз а бахаш ба са дезала дика доттагIий эрсий СпасскингIар, Омске бах са хьаьший Пихтерев Михаили цун сесаг Веран, Владивостокера ба ВеселовгIар Сергейи Наташаи, Новосибирски областе бах са эрсий доттагIий дезалаш МещеряковгIари НоговицынгIари, массагIа ба уж, бийца а варгвоацаш. Сона дуккхаза а хезад цар чIоагIгIа хала а хеташ, дувцаш вайнах мехках бахар доккха политически гIалат а ийрча гIулакх а да, яхаш.

Общественни вахаре а йоккхача политике а хьинаре дакъа лацар цхьанна а сага дийхка дац. Дакъа а лаца, хьай халкъа пайдане мел дар а де, цхьабакъда, митингови политика наха качйолла ма гIерта, шин а кхаь а юхьара ма хила, наьха балех хьайна пайда бе ма гIерта! Наха иззаморг чакхдалийтац. Цул совгIа, халкъа цIерагIа михьара а баьнна лела Бисултанов, Салигов, Костоев цхьанна сага викал баьбац, доацар а дувцаш, хьаьнала хьахьегаш бола партийни а советски а кулгалхой сийза баха. Фу ала, малагIа ко догIа гIерт шо? ГIалгIашеи нохчашеи геттара деза, боча, хьамсара а хеташ бIаьшеренашка гIолла чакх ма даькхадий «вайнах» яха дош! Цун маIан харц а даь, шоай дар хьалтIадаккхар духьа вежарашха долча шин къаман юкъе барт эгIабе, уж вIаши даккха. царна юкъе гоамал, моастагIал, долла-м дахкац шо? Цох цхьаккха хIама хургдац. Из дIакхетаде деза Бисултанова, Салигова, Костоева, цар санна уйлаш йолча, царна гонахьа кхестачар. Вайнахьа (нохчий а гIалгIай а) дош даим а цаI хиннад, хIаьта шийна аьттув болчча тайпара, цхьаннахьа цаI а дувцаш, кхычахьа шоллагIдар а дувцаш, нах Iехабе а ма гIерта.

Са ала безам бар Бисултановга а цун гIозарга а «Нохч-ГIалгIай халкъа хир хаьдад», яхаш оаша дувцаш дар цхьанкх. кIал кIийле йоацаш да, аьнна. Уж хабараш арадахалехьа нахаца, халкъаца дагабаьннабий уж, цунгара пурам дийхадий цар из иштта дувца?

Парте XXVII съездо, XIX-ча Ерригсоюзни партийни конференце мехка шерра демократии гласности дIайоаржаяра хьалаш вIаштIехьа а доахаш, дерригача советски халкъагара дIадех бюрократизм ше йолча бесса гучаяккхар. дIахьалхашкахьа ахара вайна новкъарле мел ер цIендаь дIадаккхар. Из кхоачашде гIертар визза перестройка бIухо ва. Цхьабакъда, митингашка даьсса хабараш дарал совгIа, гIулакх бокъалгахьа даккхара шийна могаш дола дакъа юкъе ца кхухьар перестройка оагIув хьаллоацар вац е хила йиш а яц!

Р. ХАДИЗОВ.

Доккхеи бехктокхамеи декхараш кхоачашдеш я Грозненски авиапредприяте баьттайна интернациональни коллектив.

Чоалхане я цо лелаю, доал ду авиатехника цудухьа дукха хIама ховш, из тIехдика йовзаш, ханнахьа цунна профилактика яра йоахо еш хила беза царна Iунал деш бола специалисташ. Царех дикагIчарех цаI ва дуккхача шерашка предприяте къахьегаш вола Евлоев Мухьмад. Юххьанца техника декхараш кхоачашдеш дIаволавенна М. Евлоев хIанз ТУ-134 яхача фегарча авиалайнера бортинженер ва. Предприятерча дикагIболча специалистий «Нохч-ГIалгIай АССР транспорта заслуженни болхлочун», «Знак Почета» яхача ордена кавалера Дарсигов Аслана, Салгириев Хьасана, Дьяченко Александра, дуккхача кхыбарий цIерашца цхьана йоах Мухьмада цIи.

Ший новкъостаца, электронни оборудованена ремонг яра техникаца Аверин Виктор Ивановичаца цхьана даим а тIехдикача техническ хьале лоаттаю цо ший фегара машина.

СУРТА ТIА: Евлоев ший Т-134-на профилактика еш ва.

Р. АУШЕВА сурт.

ХОРЖАМАШТА НАКЪАДОЛХАШ

КАНДИДАТАШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

СССР халкъа депутаталла кандидат оттаваь ва локомотивни депо машинист Сухинин Владимир Юрьевич. Цунца вIашагIкхетар хилар № 670 йолча Октябрьски къаман - территориальни хоржамий округа харжархой. «Чеченингушагропромпроект» яхача института йоккхача паргIатача зале гулбеннараштa юкъе проектировщикел совгIа кандидатаца вIашагIкхетара, цунца дагабовлара баьхкабар Мичурина цIерагIча поселке баха нах, кхыча дуккхача къахьегама коллективай викалаш.

Мероприяти хьаеллаш хьалхара дош лу Грозный станце локомотивни депо кандидатаца цхьана къахьегаш волча электровоза машиниста К. Чернобаевна. Цо дувц шоай викала къахьегама а вахара а атта ца хиннача наькъех. белгалдоах халонех бIукъожабеш, халачох къехкаш, увзалуш, бехктокхама кIалхара валара тIера волаш саг из воацилга, цун вахара позици хьинаре йолга.

— Сухинин Владимир Юрьевич сона вовза дикка ха я. Цу юкъа сона цIаккха а гучадаьннадац цо харцо ше ювцаш а е из ювцаш волчунца тарлуш а. моллагIча миноте кийча ва из эшачоа гIонна оарцагIвала, дог нийшачун оагIув хьаллаца. шийна ховш мел дар камаьрша дIаIомаду цо къонабараштa. Цун еррига уж дика оамалаш теркал а яь пхи шу хьалха интернациональни гIо дара из хьожавир Гвинея Республике. Ше цига яьккхача кхаь шера гаргга йолча юкъа машиниста - инструктора декхараш цIена кхоачаш а деш, ший йIаьхий балха опыт, лакха говзал камаьрша дIаIомаю цо цу мехка къонача машиниаькъахошта. Принципиальни, бакъдолчоа тIакхувш, ше хьадер тIагIертта а дизза а кхоачашде гIерташ саг ва В. Ю. Сухинин, цудухьа бIубенна я тха коллектив депутата декхараш а цо дизза кхоачашдергда, аьнна. Аз дерригаш тIахьех шо хоржамаш хулача дийнахьа массане а цунна тIехьа кхаж тассара, — аьлар доверенни саг волча К. Чернобаева.

Цул тIехьагIа къамаьл дир СССР халкъа депутаталла кандидата Сухинин Владимир Юрьевича. Ший сагото еча дуккхача проблемех къаьстта белгалъяьхар цо нах фусамашца Iалашбарца, материальни ресурсех пайда ийбечарна боахамзленца, наха медицински гIулакх дарца, городерча экологически хьалаца ювзаенна йола проблемаш. Хьалдара дукха ха эшаш долча доккхий цIеной метта массехк дезала лаьрхIа коттеджаш хьалъелга нийса хет шийна, аьлар кандидата. Иштта цо йийцар кхыйола проблемаш а.

Цу тайпара вIашагIкхетар хилар укх деношка № 7 йолча гIишлон - монтажни управлене а. Цига ше къамаьл деш боахама керттерча инженера М. Эгиева дийцар шоай кандидата дикагIйолча сага оамалех. Хьинар долаш, балхах дог лазаш саг ва Магомадов Леча, 25 шу даьннад из гIишлонхо вола. Цунна хьабе ца ховш цхьаккха болх бац гIишлон участке. Хьаьналча къахьегама беза мах беш паччахьалкхено цунна еннай массехк ордени медали, хIаьта сийлен грамоташи маьхера совгIаташи-м чот а йоацаш тийннад цунна. Из ва гIишлон управлене дикагIвола кагирхой хьехамча.

Ше къамаьл деш Л. Б. Магомадова ший харжархошта дийцар СССР халкъа депутат хержачул тIехьагIа ше де лерхIаш волчох. Цун программе керттера моттиг дIалоац отрасла хьалхашка латта проблемаш къоастаяра цо белгалдаьхача наькъаша. Цу юкъе да производство вIаштIехьъяккхара керда методаш, хьалхалатта технологически процессаш юкъейоалаелга, «жилье-2000» яха программа кхоачашъеча хьинаре дакъа лоацилга, радикальни хувцамаш делга, массадолчоа а тIехьа чIоагIгIа бола болхлой тIахьожам лоаттабар вIаштIехьдоаккхилга.

• ПЕРЕСТРОЙКА: ФУД НОВКЪАДАР?

ЧУРА ТАРОНАШ ЮСТАРА ЮС

Юххьанца из дIайолаеннача хана наггахьа газет арадалацар госприемка ца ювцаш. Бакъда, укх тIеххьарча хана кIезигагIа теркам тIабо хийт цунна кепайоазоно. Фуд из? Цу органий лоархIам эшабенналга да из е журналистий бехк ба?

Царна а кхыча хаттараштa а жоп а луш Назранерча ГI. Ахриева цIерагIча «Электронинструмент» яхача заводерча госприемка органа кулгалхочо З. Сагова тха корреспондентага дийцар.

— Госприемка лоархIам эшабенналга а хIаьта цун цIрал аьрхIъенналга а дац из, — аьлар Закречо. — Оаш, журналисташа, даьккха оарцтха «поезд» сихагIа а аттагIа а дIайолаялийтара даькхадар цу хана. Бакъахьа а даьккхадар. ХIана аьлча, нах Iаяха дукха ца кхета керда гIулакх дар из. ДукхагIбараштa ахкан юккъе керта тIа дилла «лоа» мо а хийтар из. ХIанз госприемка «поезд» дикка наькъа гаьна а яьннай, хьалха мо ка ца етташ тайжагIа а йода, опыт а Iайнай, цун механизм а чIоагIъеннай. Лоацца аьлча, Iаяха сов тIехьара тIатетта ца дезаш ше дIадода из гIулакх хIанз. Цудухьа юхаэзаб оаш шоай перо, хетаргахьа.

ХIаьта, лоархIам, аз лакхехьа аьнача тайпара, чIоагIбеннабеце эшабеннабац экономически хьисапе производствана доал деча кердача системана юкъе. Цул совгIа, сона хеташ, нахага ювцийта аьнна хIанз кепатехача «Продукце дикалахь потребителa бокъонехи» долча СССР Закона проектага ладийгIача кхы а кIоаргдала мегаш а да госприемка овлаш. ХIана аьлча, продукце дикал я госприемка юххера тIаккхача гIертар а. Сакхат дола хIама потребителага дIа ца кхачийтар духьа. вIашагIъехка органаш еций уж?

— Фу тIехьале, фу лер йитай шун органо заводе ше вIашагIъеллачахьа? ДIахайтадий цо ший бокъо тIехьашка яргйоацалга?

— ТIехьашка яргйоацалга дIа а хайтад. хIаьта нах цох тийша а тийшаб. Юххьанца шек бувлаш духьала хиннараш а хьатIабаьхнаб. ХIана аьлча, хайнад царна продукце дикалца дувзаденна шоай дукха гIулакхаш долга а из во хилча — шоашта хула зе а. Эгтара хьалха наха шоашта, коллектива эшаш гIулакх ма дий из. Цох уж кхеташ хилар керттера лоархI оаха.

ДIахо — тIехьале. Во яц из а. Цу гIулакха тешал лара тIеххьара шин шу (1987 — 88) шоайла вIаши нийсде хьожаргва со. 1987 шера сакхат доаллаш хилар бахьан долаш потребителашта дIа ца йоахьийташ оаха заводе соцайнр 443 эзар сом мах бола продукци. ШоллагIча, 1988 шера дикка лаьгIделар зе — 163 эзар сом. Дика хьокхам ба из, завода хIанзарча технически а организационни а хьалашка диллача.

Цу тIа, цхьаькха а да белгалдаккха дезаш. Цу аз ювцача продукцех хьалха хьалушше а госприемках чакхъьялар 92 процент продукци. Хьалха дIаяхача ханага диллача дикка айбеннаб цу гIулакха боарам. Хьаэцача продукцех 20—30 процент чакх ца йоалаш а моттигаш нийслора.

— Хов сона, сакхат доаллаш я, аьнна оаш дIа ца йоахьийташ йита сверлилкаш а гIишлон-отделочни машинаш а заводо дIа ца кхувсалга, тоа а йий уж шуга юхакхоачалга а юххера потребителашка уж дIакхоачалга а. ТIаккха цу хьовзамо зе а ма дой. Уж изделеш шоай кулгашца хьаеча наха дIахайча бакъахьа дециарий. из брак фу бахьан долаш хул а завода коллектива. хIаьта царна шоашта из мел Iаткъ а?

— Меттахьа даь хаттар да из. Оаха шоай продукцен хIара денна еча кIоаргача анализах дукха хIама хац болхлошта. Цар бIарга а лерга а къайла я цу хьакъехь оаха мел Iоаеш йола информаци. Тхона, госприемкахошта, кизгачу хьежаш мо бIаргагу ха а хов хIара денна, кIира, бетта хIара цехе хьаеш йола брак мел хул. Тхона хов дукхагIа, е кIезигагIа из малагIча цехе, участке, бригаде арайоал а цун бахьанаш а. Бакъда, болхлошта хац. Из царга дIахойтаргдола агитатораш санна бола нах, кхыйола формаш, средствац тхога тхоашка йоацаш я. Бакъда, эшачоа дIаяла, дIахьокха шортта информаци, керда даннеш. материал-м я тхога. Социалистически яхьаш вIаштIехьъяха декхарийла йолаш цхьа служба я заводе. Из яр. законага диллача, цу гIулакхах дог лаза дезар. Цигара саг а вагIац тхо долча из информаци дIаяхьа а из ерригача коллективана дIайовзийта а.

— Лоацца аьлча, шоаш хьадер ца гуш, ца ховш, баьдеча гIолла кулга-оамалах лела нах ба-кх болхлой?

— Ба. Наггахьа тхоах сага районни е республикански газета тIа яздеча е собране аьлча мара шоаш хьабеча балхах дукха хIама хазац завода болхлошта. «Яхьа экран» яхаш хIара кIира хьалъетташ цхьа плакат мо йоккха каьхата лист яр заводе хьалхагIа. Деррига производственни вахар хьахьокхаш йола даннеш, цифраш яр цу тIа. Из а укх тIеххьарча цхьан — шин шера араяьннаяц.

— Сона дагадоагIаш, цахаддаш болх беш радиоузел яр шун заводе, тахан баьча балха итогаш кхоана Iуйрийна еррнгача заводага дIакхайкайора цо. ТIехьайнса, хьалхаяьнна участок, цех, бригада малагIа я а ховра. ХIанз йист хулаш яц из. Фу хиннад цунна?

— Тесса йитарах йохаяь дIаяьннай из а. ХIанз чIоагIа эшар из завода. Аз айса массехказа айдаьд администрацена хьалхашка из дош, сайла дукхагIа из ала бокъо йола нах укхчу шортта бале а. ХIама эргадоалаш дац. Нагахьа санна заводо из хьаелларе оахоша Iунал дерггдар оаха цунна, хIаьта информаци елга а тхоашта хьатIаэцаргдар.

— МалагIа изделеш я эггара дукхагIа сакхат долаш заводо арахецараш?

— Беррига «хаоттам» телхабер, керттерча даькъе, ИЭ-1036 яха цхьа сверлильни машинка я. ХIама дацар, нагахьа санна заводе ара мел хецача продукцех 60 совгIа процент цо дIа ца лоацаре а. Из эргаьккха, тоае оарцагIъялара сихлуш инженерно - технически службаш а яц. ДIахо, тха яр мо йолча заводашта Iилман-технически новкъостал де декхарийла йолаш Еррнгсоюзни институт я тха отрасль чуйоагIача Iилма-производственни объединене. Цигара эцаш а цхьаккха пайда бац тха заводерча специалисташа. Е шоаш хьадеш дукха хIама-а дац. аз ювцаш йола электросверлилка а кхыйола изделеш а дикагIа хургйолаш эргаяхара. ТIаккха мичахьара ена хургья заводе из вай цахаддаш, ювцащ йола Iилма-технически прогресс?

— Закре, хьо укх заводе эггара къаьнагIчарех специалист ва, госприемка органе а вахийта хьо акхар «бувваьккхавале» а. Керда станокаш, керда сборудовани ена а, хIаьта инженерни творчески хьаькъал оарцагIдаьнна а хувцамаш-м хила доагIаш да заводе, тахан ца хуле — кхоана а, кхоана ца хуле ломма а. ХIана аьлча из ца дича даргдоацача кхоачаргба кастта специалисташ а, кулгалхой а, болхлой шоаш а. Фуд хьона хеташ, тахан, укх сахьате яхар мо, заводе эргадаккха мегаргдолаш а болх тоабара, продукце дикал айяра накъадаргдолаш а?

— Сога хаьттача а са, низ дIакхаьчача а аз тахан эггара хьалха заводера дIадоаккхаргдар дуккхача хана денз тIехкагIа лета хьадоагIаш дола «штурмовщина» яха лазар. Дег тIара бакъде йиш йолаш ва со, нагахьа санна из децаре продукце дикал а ай ма лургьяр, планаш а кхоачаш ма ергьяр заводо, аьнна. Ритмичность яхар — производствана чIоагIгIа эшаш хIама ма дий, сага дог мо. Мишта хургдар, нагахьа санна кер чура дог цкъаза мел а дале дIа а доалаш, тIаккха эккха санна детталуш хилча? «Мазаш» лелха мегар. Иштта хул каст-каста тха производства «дог» а. Хьожаргда вай январен февралеи ритмага.

Планага а законага а диллача бетта арахеца езача продукцех хьалхарча декаде арахеца еза 30 процент, шоллагIча декаде — 33 процент, кхоалагIча декаде — 37. ХIаьта январь бетта тха хьокхамаш укх тайпара хилар (цу порядага хьежжа): хьалхарча декаде — 12 процент, шоллагIча — 27, кхоалагIча — 61. Хьажал мел кхохкалу, мел сихлу юххерча деношкара болх. Ше хьабеча балха дикалга хьажа а ше тохаш дола кулг кIезиг дукха уйла еш тоха а мукъа хургвий болхло цу юкъа? Цу тIа, шийгара дIаехар дукхала план а хилча. Дикала план хIанз а котъяланза я заводе.

ХIама ца эшшаш, январь беттара сурт дар (ритмичностага диллача) февраль бетта хиннар а: 12, 41, 47 процент. ХIанз март бетта а кхы хувцаденна хIама дац. Зийнад оаха: цу процентaшка хьежжа хIара денна айлуш, айлуш бетта юххерча ден финишага дIакхоач брак а. Къаьстта дукха хул из бетта тIеххьарча деношка. Итог — цу хьалхарча шин бетта вIалла оаха хьа ца эцаш йита 29 эзар сома маьха продукци. Вешта аьлча, цу шин бетта заводо арахийцача 4 млн. 609 эзар сома маьха продукцех потребителашта дIаяхьийта мегаргйолаш 4 млн. 360 эзар сома маьха яр мара хиланзар. 1986 — 90 шерашка кхоачашъе, аьна оттаяь «Дикал» яха программа каьхата тIа йисай заводе. Из вIалла хьоаеш а яц. Бакъда, из кхоачаш ца яр бахьан долаш хула зе лохлуш дац. ДIадахача шера. масала, из бахьан долаш духхьал завода «пайдан фондера» 332 эзар сом ахча дайра. Болхлой ахча да из, эшачоа алапена IотIатоха а болхлой соцкультбыта хьашташ тоадара дIадахийта а мегаргдолаш.

— Сона хеташ, вай даьча къамаьла чулоацам дIакхача мег завода дирекцега, партийни, профсоюзни организацешка, къахьегама коллектива совета теркамга. Бакъахьа дар, уж дешаш цIенхаштта цар дувца доладича а штурмовщина дIайоаккхаргйола наькъаш лехача а, хIаьта инженерно-технически болхлой, рационализаторий творчески инициатива лакхлургйола хIама вIаштIехьдаьккхача а. Закре, хьа дош а хургда хьона цу юкъе лоархIаме, госприемкера хьо вале а.

— Хов сона. Юстара хилац со-м цуморча юкъарча гIулакхашта. къаьстта чура таронаш оарцагIъяхара долча дешашта.

Интервью яьр
М. ЗАНГИЕВ,
тха собкорр.

ГУЧЧАХЬАРА ПИСЬМО

Наьсарен района РУС начальникага нов. Цолоевга!

Хьона дика ма хой из, дукха ха я вай шиъ вовза. Хетаргахьа, итт — пхийтта шу-м хIаьта а хургда. Цул совгIа, аз кхетадечох, дика новкъостий а да-кх вай. Аз-м цох доккхал ду хьона, вай шиъ иштта вIаши тIера хиларах. Бакъдар ала Iа яхе, нагахьа санна кIезиг-дукха ха йоале хьо сона бIарга ца гуш, боккъала чIоагIа хьога сатосс аз! Iелац хьо бIарга ца вайча. Безам хул хьо фу деш ва, мала-деш ва ха. Цудухьа каст-каста хьо волча а воагIа...

Бакъдар дIаала деза вай. Со цига дIа массаза воагIа, (дар-м, долчча хила деза) Iа со дег тIара тIаэц. ЦIаккха а Iийнавац «фу деш да», «могаш дий», «хьайга фу хьал да хьога», «цIагIара бараш а могаш бий», иштта кхы дукха а хаттараш ца деш. Сона боккха салоIам а бора Iа цу хьай хаттарашца. Шийна везача саго дег тIара хаттар дича — малагIа ва из хоза хетаргдоацар?

Динка ха я Башир, хIанз вай шиъ бIарга ца гу. Сендухьа да из? Малав цу деша бехке вар? Со-м валлац из бехк хьона IотIабилла. Аз булле а, цох гIулакх а хургдац. Нагахь из боагIаш беце. Из-м, сона хетаргахьа, газет дешараша шоаш къоастадергда. Сона хов озабезам цар бергбоацалга. Е кхера а ца безаш, е эхь-бехк юкъе а доацаш, меттахьа хургда цар оала дош. Бакъдар хьона хар дезе, со царех дукхагIа кхер. Мел воккха журналист со вале а, (из-м иштта а мича дар) со цIенхаштта лоралу царех. ХIана аьлча, тхьовра аз лакхе ма аллара, озабезам юкъе а боацаш, цIенача дег тIара хул царех хIаране оала дош.

Цу хьакъехьа тоъаргда, аьнна, хет сона. ХIанз са безам ба хьо волча укх тIеххьарча хана се ца вар бахьан дIаала.

ДагадоагIий хьона, Башир, са цIагIара телефон болх беш яц, боккъал тоаюялар оаш из, аьнна, аз хьайга дехар даь? Цу хана Iа сона дош делар «кхоана болх беш хургья», аьнна. Цул тIехьагIа, хьона ма харра, дукха а «кхоанеш» дIаихар цох гIулакх ца хулаш. ТIаккха юха а вера со хьо волча.

«Дукха ваха хьо, Башир, дош ма деннадарий Iа сона са цIагIара телефон тоаййтаргья, аьнна, боккъал вIаштIехьъяккха са из», — аьнна юха а дехар дир аз хьога. Сона тахан мо дага доагIа из, юхь тIара бос дIа а баха геттара коарзагIваьлар хьо.

— Фу ях Iа?!, — Ай, хIанз а тоаьяц хьа из? — аьнна хье вагIачара уранккхар хьо. ТIаккха, кхы ха ца йоаеш чехка хьачубийхар цу деша бехке бараш. Цхьабакъда, цу дийнахьа хьона царех саг а коравинзар. Цул тIехьагIа Iа сога аьлар:

— ХIанз хьо ваха мара везац, кхоана малх чубузаргбац-кх хьа телефоно болх ца беш!

Аз мел доккхал дора хой хьона Башир цу хана, кара хIама а долаш, иштта сай дика доттагIа хиларах! Дег тIара хьох доккхал а даь, дIавахар-кх со цу дийнахьа.

Хьона дика ма хой из Башир, цул тIехьагIа дуккхаза а малх чубизар са телефоно болх ца беш. Дале а, гуча ца вала лаьрхIар аз. «Фу дергда, кхы вIаштIехьа доала хургдац-кх цун из, шийна, могар ма дирий цо са гIулакха оарцагIа а ваьнна», аьнна хийтар сона. Цул тIехьагIа кхы а массехк бутт баьлар, Башир, са телефоно болх ца беш. ТIаккха, кхы хьона духьала ва карагIа а ца доалаш, каьхат язде лаьрхIар аз хьога. Из каьхат яздаьчул тIехьагIа а, дикка ха яьлар са телефоно болх ца беш. «ВанагIа, дIанийцадац - хьогI цо из?», аьнна хетаделар сона. Телефон тоха лаьрхIар аз хьога. Сай лоалахой болча а ваха аз телефон техача, гучадаьлар хьо отпуске ваха хилар. «ДегIар хургда-кх цох, кхы де хIама дац-кх са», аьнна, цу тIа из соцаде лаьрхIар аз. Вешта аьлча, кхы са де хIама а дацар. Цудухьа дог а дилла дIадитар-кх аз из деррига а.

«ЛийрхIар хиннадац — дегIар мара», оалаш да-кх вай. Из хургдар-кх из цкъа цхьан дийнахьа дага а доалаш са аьттув балар а. Сай балха гIулакха Назране вахавар со. Мичара воагIа а ца ховш цу бувзама управлене болх беш вола зIамига саг Цолоев Ювсап тIавера сона. ВIалла а дага дарий сона Башир, цу дийнахьа сай телефон цо тоаерг ма ярий, аьнна. ЦIена бакъда-кх хьона из, нагахь сох хьо ца теше, цунга дIахатта мара а дезац хьона. Тхо шиъ вIашагIкхийтта кхо сахьат даьна-м хургдацар, са телефоно болх беча хана. ВIалла доккхал даь вала а могарий сона цу юкъа! Со мел сагота вар хой хьона, «кхаъ» баккха цу хана хьо воацаш. Хьо тешаргвий хац сона, цу хана хьо цIагIа хиннаваларе — вай йоккха че-м ергьяр!

Тхьовра аз ма аллара, телефон тоайир са. Цул тIехьагIа хиннар дIадувца аз хьона? Сай хьаштдолчча, духхьал цу Энажкъонгий-Юрта, таро хилар са телефон тоха. Цхьабакъда, юртара «аравала» маганзар сона. ХIана аьлча, болх беш яцар Назране — коммутаторе аравувлаш йола «9». Цхьаькха-м да, «1-40» а я цига аравала йиш йолаш. Цкъаза аьттув а хул цига багIача мехкарий оаз хьахаза. Цхьаькха-м да хьона Башир, цар деш дари, цар луш доладжопи цкъа хьона дIахезача, хетаргахьа кхы цига болх-м бергбацар Iа.

ДагадоагIий хьона Башир, хIанз дукха ха йоаццаш аз хьайга телефон теха? Отпускера хьо юха балха араваьнна ха яр-кх из. Кхы кера из деррига къувла а ца могаш, техаяр хьона аз из телефон. Цу хана аз дIа ма дийцарий хьога из деррига а. «Хьога дIаала йиш йоацаш да хьона цу коммутаторе багIача болхлоша деш дола къамаьлаш», аьларий аз хьога? Цу хана Iа сона дош а делар из тайпа моттиг кхы хургьяц аьнна. Со-м чIоагIгIа тийша ма тийшаварий хьох. «ХIанз мукъагIа цаI хила мег-кх укхаза», аьнна са паргIата ма ваьннаварий со. Мелла из къахьа дале а, мелла хьо сона хьамсара вале а, ала доагIаш да аьнна хет: хьай деша да вац хьо Башир!

ДоттагIчо аьнначох дегабуам беш хилац. Нагахьа, цо яхар нийса дале, хIаьта а дагIац из харцахьа кхетаде. Аз хьога мел яхар цIена бакъ да хьона, Башир. Сона-м хов хьо дика кулгалхо волга а, хов иштта, хьай балхах хьо дика кхеташ волга а. ХIаьта а, дукха ваха хьо, са доттагIа, эздел доаца къамаьл ма дайта хьай болхлошка! Кхы мел дар дIадаьлча а, къаьнара хьа эхь-эздел а долаш, хьадоагIаш ма дий вай къам! Аз-м сатохаргда хьона, тешалахь, сатохаргдац кхувш йоагIача тIехьено!

М. МУТАЛИЕВ,
тха соб. корр.

ШИЙЛА БИЙСА

ДУВЦАР

Дика дешаш чакхъяьккхар вежараша Ахьмаден Махьмадей шоаш баьхача юрта хинна хьужаре. КъорIа деша харал совгIа, цунна маIан де а Iомабелар уж. ВоккхагIволча Ахьмада, чуийнна динцара гIулакх леладеловш ше воландаь, хьужаре йитанзар. ЗIамагIдолча бераштa бусалба йоазуви дешари хьеха волавелар из. Вурийттара ваьнна мара веце а, «молла» лоархIар цох наха.

Хьужаре волча хана дешара ший вешел тIех хиннавале а, Махьмад сихха хийраваьлар бусалба дин гIулакхашцара. Iаьржача кIадах баьча тIормига чу деллар цо ший тищденна жуж. Из тIоаргаца чу дIалочкъабир. Цу хана денз кхы цох кулг а тоханзар.

Цкъа нанас Берса-юрта хьажкIаш йохка вахийта Махьмад цIа ца воагIаш кхо ди даьлар. Лоалахошкара говр-ворда а даьккха, воша лаха тIехьавахача Ахьмада сихха хьакоравир из. Ший даь ханнара хургболча нахаца пхьегIа тIа а хайна, эпсара кеп а йолаш, вагIар Махьмад базара гаьна доацаш долча цхьан цIен коа.

— ХьажкIаш мичай? — хаьттар Ахьмада.

— Уж маьхалъяьхай аз, — халла йист хилар Махьмад.

— Ахча мичад?

— Из а маьхалдаьккхад аз, — аьнна, истола тIа латтача хIирий къаракъа шушана пIелг тIахьекхар Махьмада. ТIаккха доккха са а даьккха, кулг лостадир.

— Говр-ворда а царех хьахинна ахча а маьхалдаьккхад, — аьлар цо.

— ВIаштIехьа вий хьо? Вира хьоа биаб Iа? — корзагIваьлар Ахьмад. — Цу ахчах-м вай юрта мел волча сага тоъал малар ма доагIий.

— Из деррига аз сайна меннад мотт хьона, — раьза хиланзар Махьмад. — Аьлий санна нах ма бий сона гонахьа багIараш. Айса анхарца даьккха ши ди вай шинне хьужаре дагIаш даьккхача кхаь шера нийсса хет сона.

Акхар дувца къамаьл кхета ца дой а, бакъда, цун маIан шаьра кхетадора истола тIа багIачар.

— Байнараша хозве хьо а хьона гонахьа багIа аьлий а, — аьнна пхьарч нийра Ахьмада. Кердача хьаьшащцара къаста ца мога Махьмад низагIа ворда тIа а хоаваь, цIенгахьа вийрзар из. Шоаш Берса-юртара ара баьлча, цу фоарта чу хIама теха Махьмад ворда тIара эккхавир цо.

— ЖIали! — мухь техар цо, — гIаш лела везалга хацарий хьона Iайха говр-ворда дохкача хана.

Цу хана санна «камаьрша» кхы цIанкха а хиланзар Махьмад, цхьабакъда, хIирий къаракъаца ше тесса хьоашал дохаде раьза хиланзар. Кхы тIехваьнна малара тIакхувш веце а, аьттув баьлча къайлагIа кад текъа ца беш Iацар из.

Шийца доттагIал леладеча кагийча наха юкъе массарел майрагIа вар Махьмад. Совдар шийга хьадувцийтацар цо, цадоагIар ша а алацар. Из цун оамал дика зийнаяр Ахьмада а. Цудухьа ший дагахьа раьза вар из зIамагIволча вешийна.

Оамала аьрдагIа вале а, Ахьмада духьал баге тохацар Махьмада. ВоккхагIволча вошас аьннар закон лоархIар цо.

Вайнах мехках боахача Iай барайтта шу кхаьчар Махьмада. Ший дагахьа тIем тIа ваха чIоагIо яь вар из. Цхьабакъда, фу дар а хац, военкомате «ак» аьлар цунга. ХIаьта а кхы цIаькха Iаьдала тIаваха тохавелар Махьмад.

Из де дезаш хиланзар. Ткъаь кхоалагIча феврале цIайзача, шийлача дийнахьа погонаш яда, герзах кийчбенна бола нах баьхкар цар коа.

— Ераш со волча баьхкаб, — гIадваха йист хилар Махьмад, беханза баьхкача хьаьшашта цецбаьнна бIарахьежаш латтача наьнагел вешийгел. — КъинтIера даргда-кх шо сона. Шоана дIа а ца хойташ, военкомате вахавар со.

— Я готовий, — нийсвенна дIаэттар салташта хьалхашка Махьмад. — Немци убивайт. Военкомат моя биль.

Салташта хьалха хинна эпсар тIачовха веннавар цунна, цхьабакъда, цIаьхха кхетадиo цо Махьмада аьнначун маIан. Цкъарчоа ше фу аргда ца ховш вехар из, цхьаннегара гIо дехаш санна дIа-хьа хьежар. ТIаккха сих ца луш, хIара дош къаьсткъаьста оалаш, шоаш бена никъ хьабувца волавелар.

— Кийчле йоах укхо, — аьлар Махьмада, эпсарга ла а дийгIа, цхьаннахьа дIадуг вай дерригаш а:

— ТIем тIа дуг вай? — корзагIъяьлар нана. — Аз фу дергда цигача Сона-м хезадац кхалнах тIем тIа кхувл, аьнна.

Шин - кхаь кIира баьл кхача хьаэца бокъо елар акхарна эпсара. Ше новкъостал дир гале чу жувр чубохкаш. Нанас сихъенна йизза даьтта кхабалги берхIала елла массехк кIолди хьанийцар.

— ДIайха барзкъаш хьаэцалаш, — хьехар дир цхьан салтечо Махьмада. — ТIехьагIа эшаргда шоана.

Дукха ха ялале поезда тIа ховшабир ераш а акхар юртара дуккха нах а. БIарчча бетта никъ баьчул тIехьагIа Павлодарски областе цхьан яьссача станце Iобаьхар уж. Кастта вордаш хьа а йоалаяь, дIадугаргда шо, аьнна, хоам бир нахага.

Деррига дуне кIайдерзадаь доккха лоа уллар ара. Шийлача михо бIарг хьалакха битацар нах. ХьайоагIаргья, аьнна вордаш дукха говра. КIирвенна дIахьежача, пхиъ-ялх километр хургйолаш гаьна юрт зийра Махьмада. Ди сайренгахьа лестача, шелала садийтта гIойлейча, цига ваха тохавелар из. Нана а Ахьмад а раьза бацар Махьмад вахийта, бакъда, кхы де хIама доацалга кхетадича, цо яхачоа хьатIабаьхкар.

Ши сахьат гаргга никъ баьчул тIехьагIа юрта йисте кхаьчар Махьмад. Эггара хьалха ше тIаоттавеннача цIагIара хьаараяьннача цхьан теннача кхалсагага ший бала дIакодабир цо. Вокхо низкъала кхетабора Махьмада бувца мотт. Юххера а кулга оамалца шийна тIехьа дIавийхар ер.

ЦIагIа унзаръяьша кхалсаги кхо берк дар. Бокъонца цецваьлар Махьмад цар бувца мотт хьахезача: уж нохчий бар. Дахар-денар хаьттачул тIехьагIа, хайра цунна, уж укхаза кхаьча ши ди мара доацалга.

— Са мар колхозе болх бий хьажа вахав, — аьлар кхалсаго. — Тхо из чуварга хьежаш дагIа. ЦIеннана къахетаме саг я. Берашта маькх а кIеж яьккха хий а деннад цо.

Дукха ха ялале чувера мар. Супьян яхаш вар из. Махьмада ше долчча тайпара дIадийцар цунга станце Iобаьхача нахагара хьал. Ше оарц дакхха венав а аьлар.

Ер цIагIа а вита, араваьлар Супьян. Ах сахьат а даьннадацар соалоз тIехьайийза говр а йоглаеш из юхавенача хана. Кхы минот ца йоаеш новкъа баьлар ераш. Бийса хиннаяле а, никъ шаьра къоасталуш бар. Говр чоаболах йодар. Кастта станце дIакхаьчар Махьмади Супьяни. Гонахьа хьагуш саг вацар.

— Воше, тIехьадисад мотт сона вай, — корта оагабир Супьяна. — Вордаш хьа а йоалаяь, нах дIабигаб.

Шийна дага а доацаш дог чIехкар Махьмада. Дош ала магацар цунна, бIаргаш дизза хий кхехкадар. Из зийра Супьяна.

— Ма воха, — безаме йист хилар из. — Гаьна бига хургбац уж. Кастта хьалохаргба вай хьа нана а, воша а, юртахой а. ХIанзарчоа тхоца Iергва хьо.

Иштта ший дезалах къаьстар Махьмад. ШоллагIча дийнахьа комендачта тIа а ваха, гIулакх дIадийцар цо.

— Укх миноте хьа гаргара нах хьалаха со гIоргва аьлча нийса хургдац. зIамига саг, — аьлар коменданта. — Цхьабакъда, дIа-хьа вахача, уж бола моттиг хоаттаргья, хьога хоам а бергба. ХIанзарчоа Полинай (иштта цIи йолаш яр Махьмада бийса яьккхача цIагIара кхалсаг) цIагIа Iеш ва аьнна, дIаяздергва аз хьо. Диц ма делахь, хье спецпереселенец хилар. Юртара ког арабаккха бокъо яц хьа. КIира цкъа комендатуре хьа а вена, кулг язде деза. Кхийтарий хьо?

Махьмад кхийтар. Ший гаргара нах шин-кхаь дийнахьа хьакорабоагIаргхиларах дог тийша вар из. Цхьабакъда, цунна меттар хиланзар. Кхы де хIама доацаш висача, Супьянаца цхьана колхозе балха аха волавелар из. Цига низкъала маькх яккха аьттув бар.

ХьатIакхаьчар бIаьсти, лоа дешар, лэвсардаха доладелар лаьтта. Цхьадолча деношка малх бIайха хьежар. Укх мехка цу тайпара хIама хул аьлча тешаргвоацача ваьккхавар Махьмад цIайзача Iан деноша, лерга нIана боаттIабе санна хьийкхача михо.

Махьмада нанеи Ахьмади бола моттиг хьалехар Полина яр. Къахийтар цунна гаргарча нахаца къастарах боккха бохам хинна лелача зIамигача сагах.

— Гаьна бац уж. Цхьан дийнахьа дIа а хьа а ваха кхуврда, — аьлар цо. — Караковка яхача юрта кхаьчаб хьа вошеи нанеи.

Дог тохадела Махьмада уж дешаш хьахезача. Наькъах ваха тохавелар из. Цхьабакъда, комендант раьза хиланзар из вахийта, ше къахьа къемат дергда, аьлар.

— Мишта водац со цига? — Iокадар Махьмад. — Бийсана наб мича кхет сона уж дагабоахкаш. Са нана ма йий из.

— Ткъаь пхиъ шера набахта чувалла повш вий хьо? — цIогIа техар коменданта. — Хьалаьцача из да хьона хургдар. Ер гой хьона? — спецпереселенцашта могадеш доацар тIаяздаь къьхат хьахьекхар цо. — Закон да ер, кIаьнк...

Ше кхеравеннав аьнна кеп а оттаяь, комендатурера араваьлар Махьмад. Шиъ-кхоъ сахьат даьккхар цо юрта гIолла го тувсаш лелаш. Ший уйла хувцзенналгах комендант тешаве гIертар из. Юххера из де аьттув а баьлар цун.

— Караковча мичахьа я? — хаьттар цо юрта йисте шийх кхийттача цхьан цIе басилгаш йолча йоIага.

— Укх наькъо цига дIакхоачавергва-кх хьо, — аьлар вокхо. — Укхазара ткъаь иттех километр хила а мег. КIезигагIа хила а мег.

М. КАРТОЕВ.

(ДIахододар хургда).

Декхарех толаме лоархIабеш хьабоагIа кхарча пятилетке тха «Северный» совхозе кхаш леладераш. Масала, дIадахача кхаь шера планал дукхагIа 1480 тонн йолаш. 4980 тонн комсаш дIаелар цар пачхаьалкхенна. Геттара во хаоттама хьалаш хиннача дIадахача шера кхыметтел, района цхьанна боахама карагIа ца даьннар дир — йоагIачул дукхагIа дIаелар комсаш.

ШийтталагIча пятилетка задани кхоачашъяра эша 1720 тонн комсаш укх шера дIаяла лаьрхIа ба боахама къахьегамхой.

КОМСАШ ЛЕЛАЕРИЙ ГIУЛАКХАШ

Иштта хьокхамаш долаш болх бе царна новкъостал ду къахьегам дезала подрядагIа вIаштIехьбаккхаро. Цу хьисапе 90 процент гаргга комсашта доал ду укхаза. Къаьстта дика лоархIаю заданех Сакуева Яхас кулгалду дезала звено. ДIадахача шера, масала, план 199 процент кхоачашйир цо. Цул дукха тIехьайисанзар Мамаева Зябихат, Зулпухарова Майса керте латта дезала звенош а, планаш хадданза тIехкхоачашъю Цамаева Деше, Цамаева Алисас.

АрендагIа из культура кхее безам барий мугIараш кхы а шерлуш латт тIехьарча хана. Иштта болх бе дагахьа совхозаца укх шера договораш оттаьй кхаш леладераша Исраилова Нуржана, Дишаева Амната, кхычар.

Бехктокхаме ха хьатIакхаьчай хIанз совхоза къахьегамхошта. Лаьтта кIалара хьамукъайоахаш я комсий гаьнаш. Из болх механизатораша бу. Цар дечунга хадданза бIарглокхаш ба арендатораш шоаш. Кхер комсий гаьнаш хедаярах, телхаярах. Цу хьале шоаш дер ма хулла дикагIа кхоачашде гIерт механизатораш а.

Уж чакхбаьнача комсий гаьнаш шпалерах хьалъехкаш ба нах. Из гIулакх геттара дика чакхдоакх йоккха опыт йолча Цамаева Деше, Исраилова Нуржана, Зулпухарова Майсас, кхычар.

З. АМАЕВА,
Наурски района «Северный» совхоза керттера экономист.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ГОЛЛАНДИ. Гаагски пачхаьалкхен хранилищера лочкъадаь хинна Рембранта «Модж йолча сага портрет» яха картинен иштта кхыча гIорваьннача художника Ян Ван Гойена яздаь «Ша тIа ду ловзараш» яха полотнон нидерландски полицеса гучадаьхад.

Iаьдала викала Пресс-конференце тIа аьннача тайпара, картинаш лочкъадаьр я хранилища хьалха хинна болхло. ДIадахача шера апрель бетта че а делла, цунна вIаштIехьдаьлар ши картина арадаккха. Шийца дакъалаьцачунца цхьана уж дохка гIийртар уж, амма цхьаккха вахьанзар уж дерригача дунен гIордаьнна произведенеш эца. Из тохкаш хиннача полицейскешта чIоагIа хьожаш хиларца зуламхой лар корайир, цул тIехьагIа уж лийцар.

СУРТА ТIА: Рембранта картина.

САХАРА ЙИСТТЕ

— Хьажалаш! Хьажалаш! — аьлар тха гида. — Укхаза массанена йовзаш а езаш а йола мула-мула я из. Хий долаш е нах бахаш болча мара гучаялац из.

Тхона бIаргадайра Iаьржа кортилги кIай фоарти дола зIамига оалхазар. Из кхерадир алжирски Сахара къулбехье долча, кхерий гувнашта гIолла йоагIача тха вездеходо.

Гид бакъ вар: массехк минут яьлча тхона хьалхашка гучаяьлар цIена хий латта чукхийтта моттиг. Юстара яжаш инкалаш яр.

Тхо долча хьатIавера Iаьржа хачи а «гандура» яха паргIатта коч а ювха караванщик. Цун кертах, бIаргаш мара дийлла ца дуташ, хьоарчадаь дар сийнача бесара кIада. Хьаккхашта тхоца къамаьл дир цо: «Лоаллахарча Малера йохкар духьа йоалаяьй аз караван. Шин кIира баьб оаха никъ. ХIара инкалах 15—20 эзар динар эца уйла йолаш ва со (100 динар — 2 тума да. Автора белгалдаккхар). КIезига ахча дац...».

Укхаза бахача наха, туарегашта, инкал вахара гIирс хинна ца Iеш, транспорт а я. Укх тайпарча атта кхача йиш йоацача моттигашка инкало 150 — 200 килограмм дозал дола мухь кхухь, кIира совгIа хийи доакъари доацаш а доаккх. Иштта къахьегача цунна саго терко а йоакхо а ю. Цуна дола тешал да — туарегий метта цу хьайбаца дувзаденна дола дуккха дешаш хилар. Иштта, йолаш я ший тайпара хIанз яьча инкала кIорига, цергаш яьннача хьайбан, 2, 3, 4... 8 шу даьнначун а луш йола цIераш.

Къаьнарча стихотворене тIа дувцаш да: «Фу эш эздийча туарега? КIай механ - инкали, цIе нуври, такуби, (шера бекх. — Авт. белгалдаккхар) наькъа тIа дика иллил!».

Мичара яьннай куст дола дегI а, сийрда цIока а, хоза юхь а йолаш болча туарегий племя? Цар бувца мотт бербергски метта цхьан диалектах ба. МаIача наха санна, кхалнаха а шоай юхь къайлаяккхац. Цхьаццаболча Iилманхоша лерхIачох — туарегаш Египтера хьабаьнна ба, кхычар кельтех баьнна лерхI уж. ХIаьта хIанз дукхагIча даькъе дувц Ливе баьхача гарамантех уж баьнна хилар.

Туарегаш массаза майра бIухой хиннаб. Къаьста аьлча, уж дакъа лоацаш хиннаб Ганнибала кулгал а деш, Каннашка хиннача тIема юкъе. ХIанзарча хана Африке кхаьчача французски отрядех ший кортамукъале йораеш хиннаб уж. Сихача дромадерашта, турашцеи цIоках даьча шиташцеи майра атакаш йора цар йоккхий топаши пулеметаши йолча захватчикашта духьала.

Туарегаш дуккхача хана денз бахаш ба Алжира къулбехьен Сахара районе Ахагар яхача геттара йIаьйха йолчен декъа фо латтачен моттиге.

Бера хана денз туарегаш шоай бераш Iомаду малхагеи седкъашкен хьежаш никъ леха, караванни наькъаши хий дола моттигаши мичахьа я ха, яхаш, дувц тха моттигерча гида.

ТIавенача сага мара укхазара мохк хетац баьсса болаш санна. Боккъалдар аьлча, из мел эшача а пайданерча а хIамаех бизза ба. Масала, торха. Из я дукха йоккха йоаца, доккха гIа дола га. Цун хи гIулакхага дIабодаш бац, амма, бокъабаьчул тIехьагIа кIарташ вIашкахьекхаш цIи йоаккхача эц цох пайда. Аьтачул тIехьагIа из молхагIа тох, бIаргашта лазар долчарна цун гIанех даьккхача хица йошаяь хIама тIаюлл. Моттигера «аухихет» яха буц чаьла юлл: из мята санна а я, тайп-тайпарча дарбана молхашта юкъе йодаш я.

Наькъах долхаш, тхо сайцар чхьаран бердах йоаллача хьагIар чу. Цу чу даьнначул тIехьагIа тхона гу пенаш тIа охраца даь сурташ. Укхаза да пилай, жирафий, гиппопотамий, ломий, носорогий, чарахьий сурташ. Оакхарийн нахи хьахьокхаш дола уж тамашне фрескаш хIанз Ахагаре бахача наьха гаьна хьалха баьхача даьй кхоллама лараш я. Укх районе а цун юххе а Iилманхошта гучадаьнна а, копеш даьха а, царех лаьца яздаь а вай эра хьахилале 5 эзар шу хьалха даь эзараш цу тайпара сурташ да.

Ширача хана баьхача наьха искусства произведенеш чIоагIдеш да Iилманхоша хьалха Сахара массаза а, тахан санна, йоацаш, хий доацаш яьссале хиннаяц яха хетараш. 5 — 6 эзар шу хьалха укхаза дажаш хиннад хьайбай Iулаш, зиза даьккха цивилизаци хиннай.

Хьаюлалургйий-те юха а Сахаре даьгIенаш а кхаш а? Цу хаттара луш дола жоп догдоахийташ хийтар тхона 1983 шера йиллача «Амсель Буамама хьокхаме юрта» дахача. Етташ фата а йолаш, шорташ тIаювхаш, цIе-баьццара галстукаш ядаш болча моттигерча скаутий отряд накъаера тхона. Поселке 112 цIа, школа, культурни центр я.

Сунт теха догIан хий соцадар бахьан долаш укхаза баха нах Iалашбаьб хица — 200 эзар кубометр гаргга. «Дукха дац, хIаьта а тоъаш да 50 гектара кооперативайн кIезига лаьтта леладераштен юкъе дийкъача лаьтта диллал», — дийцар тхона управляюще Амру Амуда.

Делянкаш тIа сийнлуш латт тIадаьнна ялаташ, тIехдика хоза хьалтIайоагIаш латт доакъара баьцаш. Хьалийхкача помидорий кIотаргаш тIа кхачаш латт помидораш, ядаш я кхей хеталгаш — Iан хьувкъам кхачаш латт. Хьежача, гонахьа сона бIаргагу малха кIала къегаш пленка тIатеха парникаш. Феллахашта дика йовз яьссален оамалаш, цудухьа лораю цар грядкаш укх бетташка бус хила мегача йисах. Укхаза я керда коа тIарча оалхазарий ферма а.

Сахарера вахар атта дац, амма цхьаццаболча европейцашта из ше цхаь виса, дунеи морзлонехи балалехи вала йиш йола идеальни моттиг хинна дIаэттай. Царна юкъе белгалла ва француз Шарль де Фуко. Къона волча хана аристократически салонашка массаза хулаш хинна эпсар, ший вахарах дог иккха, эпсара бедараш хувца лаьрхIар миссионера сутанана. Е бIаьшере йола из, цига туарегашта юкъе кераста ди Iомабир духьа. Аскета вахар текъаш, эпсар хинна из кочевникашца доттагIал а тесса, цар мотт, быт Iомайир, керда дин община кхолла а гIийртар. Бакъда, Сахаре бахача наха тIанийцанзар миссионера хьехамаш. Из веначул тIехьагIа дисар туарегски метта словарь, дневникаш, амма царна юкъе дацар цхьаккха а кераста дин керда адепташ.

ХIаьта тахан Ассекрем яха лоама бухье (2700 м) Таманрассета яхача из эггара йоккхагIйолча алжирски провинце столицана 60 километр гаьна йолча Фуко скит яьсса яц. Цига масса а хана вахаш ва да Элюар — из ва «Исуса Христоса зIамагIбола вежарий» яхача Фукона тIехьаболчарий сектай член. Цо дувцачох, уж 200-нел дукхагIа бац. ЦIагIа зIамига молельни я, цун саьна чу туарегски орнамент а йолаш даь распяти да. Кхера истола тIа улл Библи, цун юххе хаоттама зем баккхара журнал да. «Укхаза лоам тIа,—ше кIайеннача можах кулг а хьокхаш, йоах схимника - йоккха йоаца массайтта шера гIулакх деш йола метеостанци я. Буаш бола кхача скитe биткъача наькъа такилга тIа гIолла вирашца кхухь. Хий бIаьстен догIаш делхача хана гулдеш, йоккха йоацача бака чу лоаттаду».

Укхазара, лоам тIара, хьежача бIаргагу дуккхача хана тхьайса алларах сийлахьа йола Алжира къулбехьен йистий яьссален ландшафта панорама.

«БIаьшеренашка тхьайса илла лаьтта сомадаргда» — цу тайпара оалаш да туарегий. ХIанзарча ханара знанеш йолаш болча алжирцашта шоай лоIамон тIатеIIа къахьегарои шеко йоацаш аьттув лургба из гаьнара мохк сомабаккха а цун Iалама ганзех прогресс шеръеча пайда эца а.

Юрий ЗИМИН,
АПН спец. корр.

Доагора—энергетически комплекс: интенсификаце никъ

БИОГРАФИ ДIАХО ЙОДА

Кхоана 10 шу доал «Грозтрубопроводстрой» трест хьаль. Из дукха ха яц,бер онда даллал мара. Бакъда гIишлош еча организацех аьлча, из чIоагIъенна дIаоттала ха я из. Йолаш я цхьа къаьстта хьаIайна опыт, практически гIулакхаш, бакъда, хьагучаьлха яьнаяц еррига таронаш, шера перспективаш. Цох лаьца дувц «Грозненский рабочий» корреспондента А. Журавлевен «Грозтрубопроводстрой» треста управляюще М. А.-М. Мугадаевен.

— Юбилея деношка дувц из юбилей хулаш йола организаци хьахилара моттигах, цун историех (бакъда хIанз-м юбилей белгалдоаккхилга дIадоалаш латт). Иштта йола традици вай а йохаергъяц. Мичара хьайолаенняй хIанз берригача мехка а цIи хеза йола трест? Иштта цох аьлча, из тIехдаьккха хоастаелга дац. Долаш дар да.

— Нохч - ГIалгIайчен территоре тIа яр 1979 шера март беттага кхаччалца йолча хана Ставрополе центр йолча «СевКавнефтегазстрой» объединенена юкъейодаш хинна йиъ гIишлон управлени, автобаза, механизаце управлени. Уж иштта тайп - тайпарча моттигашка хилар бахьан долаш цар гIулакхаш вIашагIтохалацар, инициатива юхаувзар, тIанийца решенеш кхоачашъяра оперативность лохйора.

Къаьстта аьлча шоай хургйолча объекташта проектировани яра процесса юкъе дакъа лаца баьлар треста специалисташ, из бахьан долаш проектировани еча хана дувлаш а гIишлош хьалъелга маьха дездеш а хинна гIалаташ кIезигделар. Цул совгIа дуккха а кIезигъелар цхьатарра хьалъеш хинна объекташ. Цо йиш хилийтар гIишлош хьалъярга дукха ха дIайодаш хинна практика дIаяккха. Юххера а, боккха лоархIам болаш хилар линейнии (цIена трубопроводни) лаьттареи (насосни компрессорнии станцеш, соцкультбыта объекташ, нах чубаха цIенош) гIишлош хьалъяра прогрессивни методаш.

Из бахьан долаш болх дIаболабеннача хьалхарча шерехьа а йиш хилар плана тIа белгалдаьккха хинна зеаханега кхоачаш кIезигде, хIаьта цул тIехьагIа, боккха беце а, эггара хьалха пайда бе — 400 эзар сом. Треста экономически хьал тоадеш эггара хьалха баьккха гIа иштта бар.

— Цул тIехьагIа кхы а дIахо гIа баьккхар оаш. Мишта?

— Кхы тIа а овлангара технически Iалашъе йолайир отрасль. Цо ерригача операцешкара къахьегама овсарле лакхйир. Вай хана низ бола машинаши механизмаши хьайийцачул тIехьагIа тха йиш хилар линейни трассашка дерригача сварочни балхашта автоматизации механизации е. Цул совгIа, трубопроводашта битумаца еш хиннача традиционни изоляцегара лаьрххIа йолча пленкаца изоляци е доладелар йоккха балха овсарле йолча комбайнашца.

ХIаьта насосни компрессорни станцеш блочно-комплектни методагIа хьалъеш хилар бахьан долаш уж хьалъярга дIадодар 4-зза кIезигдир, хIаьта уж объекташ хьалъяра ха хIама ца эшшаш кхозза лоацйир. Лоацца аьлча, ший тайпара йола Iилма - технически револющи хилар. Из бахьан долаш 1987 шу тIакхоаччаш тхоай низаца деш дола балхаш 33 миллион сомага кхаьчар. Треста коллективо болх беш йола моттигаш Къулбаседа Кавказа региона республикашкара араяьлар. Уж хилар Украине, Азербайджане, Молдаве, Грузе, Ставропольски крае, Челябинске, Волгоградски, Астрахански областашка.

ДIадахача шерашка треста болхлоша йиллай эзар гаргга километр газопроводаш, 250 километр мехкдаьтта проводаш, хьалъяьй пхийттанега кхоачаш насосни компрессторнии станцеш, Нохч-ГIалгIайчен столице 70 квадратни метр нах чубаха цIенош, соцкультбыта объекташ.

—ХIаьта мишта холуш хилар из треста пайдан хьакъехьа? Боахам лелабара затратни методагIа деррига а валаца дусташ ма дий. Из деш доходех дувцаш а мича хул. ХIанз ха кхыяр ма йий...

— ДIадахача шера бахь цIена пайда хIама ца эшшаш 4 миллион сомага кхьачар, треста рентабельность зенегара 15.3 процент лакхъелар. Из да финансови гIулакх лертIадаьннад яхилга. Хозрасчетеи самофинансированеи хьалашка болх беш хинна хьалхара шу геттара дика пайда боалаш чакхдаьлар, линейни гIишлош дикка кIезигагIа хьалйир.

Из бахьан долаш эггара хьалхарча аргIана кIезигъелар хIама хьа ца хула расходаш. Хьалха алхха сеудашта тIагIолла банкана луш доадора шера 600 эзар сом. Духхьал финансови дисциплина чIоагIъяр, ха яха выплаташ дIаяхар бахьан долаш дIадахача шерара выплаташ 164 эзар сом мара ца юсаш кIезигъелар.

Нормативни дукхагIа цкъа тресте хьаIайна миллион сома маьха запасаш дIаяхьийтара чотагIа кIезига доацаш рузкъа кходир. ХIанз тха уж ерригаш а 55 эзар сома маьха мара яц, хIаьта кастлашха йизза дIайоахаргья нормативел тIехйола запасаш.

Балха моттигашта аттестаци, рационализации юхатарификации яр бахьан долаш дикка кIезигьяьй управленчески аппарат. ЦаIн ахи шу хьалха 421 саг хиннача метта хIанз 313 саг мара вац. Цул совгIа, производственнии йоацача сфера производственни сфере ваьккхав повременщикаш оалаш вола ши бIаь гаргга саг.

Цу дерригача экономически гIуланхаша йиш хилийтар 2.5 миллион сом дола экономически стимулироване фондаш хьас. Цо сихха тоадир треста болхлой материальни хьал, иштта къахьегама хьал а. ХIанз тресте болхлочоа юккъера доагIа алапи 282 сом да, вешта аьлча 10 шу хьалха хиначул 45 процент дукхагIа.

ДукхагIа теркам тIабохийт объекташка дика городокаш хьалъяра. ХIанз вахтови болхлой бах кондиционераш йоахкача йIайхача вагончикашка. Царна я столовеш, тикаш (треста ОРС-е болх беш 17 тика я), цIе уголокаш, душевойш, кхыяраш.

— «Грозтрубопроводстрой» треста башхалонех цаI да цу дерригача шерашка болх беш вежарашха йолча Болгаре викалащ хилар. Иштта цхьана къахьегаш хиларах йола хьа уйла мишта?

— Сона хетачогIа, из цхьатарра вайна а вай доттагIашта а пайданеи беркатеи да. Иштта ца хилча селларча дукхача шерашка доалаш дIаьхдаь цхьана къахьегаргдацар. Боккъалдар аьлча, гIишлош еча цхьана къахьегарах гуш дола материальни хIама хьахиларал совгIа, пролетарски интернационализма кхетам, цхьаккха лекцеша, докладаша, кхыметтел хозача, бакъда, доттагIала наггахьа мара ца хулача а лоацача ханарча а фестивалеша лургбоаца кхетам лу.

Советскии болгарскии гIишлонхошта юкъера гIулакхаш бокъонца вежарашха хила ма доагIара да, из бакъду царна юкъе хьахиннача дулхах-цIех йолча гаргалонаша, хьахиннаб дукха интернациональни дезалаш...

ГIулакхаца долаш цхьана къахьегара кхы цхьаькха цхьа масал доаладергда аз. Дукха ха йоаццаш оаха «Главболгарстрояца» договор даьд монолитни бетонироване методагIа 10 этаж йола нах чубаха цIенош хьалдара цо Грозне проекташи технологически оснасткеи лоаттаергйолаш. Хьалха хиннача къаьнарча аэропорте хьалъергйолча цу городоках ала а доагIаш ала мегаргда болгарски городок я...

— Перспективаш вай хьоаль йолаш, дувцал хьай треста хургйолча планех.

— Тха а кхыметтел бIарчча хьаийцача отрасле а кIезиглу линейни гIишлош, чIоагIа дукха магистральни трубопроводаш ехкаш хинна ха дIаьннай. Укх шера Белоруссе территоре тIа йоккха йоацача участке трубопровод йилла езаш мара дац тхо. Вож еррига гIишлош лаьттан тIа ергья. Цу тIехь оттаяь я тха планаш. Укх шера 10 эзар квадратни метр хула нах чубаха цIенош соцкультбыта тайп-тайпара объекташ хьалъяра гIишлош ю юкъара база чIоагIъе сборни аьшкбетон хьаю мощносташ, иштта кхыдараш дукхагIа хилийта деза.

— ХIаьта фу хургда треста спецификах, цун цIерга хьежжа хила ма езий из? Коллективо ма Iоальйий трубопроводаш лхкара кIезига йоацаш опыт. Иштта йоккха говзал йолча специалисташта болх бе моттиг корайоагIаргьяц - теш вай республике а мукъагIа?

— Из низткъала дош да ала мегаргда. Оаха дакъа лаьцар Къулбаседа ХIирийчени Дагестанеи городашка а юрташка а газ юллача, хIаьта Нохч-ГIалгIайчене-м лацанзар. Бакъда, вай районаш, къаьстта лоамашкара яраш газ эшаш-м я. Лораяра мелла чIоагIа гулакхаш оттадой а вай шоаш санна яраш кхы йоаца хьунаш лоралургьяц цига бахача наха Iай кхатила хIама ца хуле. Из я хьона экологически проблема, цкъарчоа экономически социальнии хеташ йола.

Тресто ше, ший инициативагIа, ший низаца хIана дац из хIама, аьнна хета тарлургда. Из цхьа кIезига хIама мичад! Проектно - сметни документаци эш, хьан хьаелларгья финансировани, кхыйола прозаически хIамаш а. Новкъа хете а, республика кулгалхоша вIалла хIама дац цу тIехь. Цу хьакъехьа тахан а цхьаккха перспектива гуш яц. ХIаьта цудухьа вай крае газопроводаш яхна тхо мел чIоагIа гIерте а, кертерча даькъе лаьттан тIа гIишлош хьалъяра новкъа довла деза тха.

ХIаьта иштта хIама хувцадаларо «пайдане» йола объекташ кIезигагIа хьалъергйолча оттаву, хIара кепига кхомбе безача кхоачаву. Цудухьа хозрасчета шоллагIа модель, арендни подряд юкъейоалае лерхI оаха. Шера йолча хана берига специалисташ Iомалуш хургба Москвана юхерча «Финансист» яхача моттиге, хIаьта царех цаI Ростовски инженерно-гIишлон институтерча менеджерий школе вохийтаргва.

Гуш ма хиллара, кхыметтел терминаш а кхыча тайпара я тха, Кхыча тайпара хулалулга а дац. Вахар цхьан моттиге ца латташ хувца ма лой. Перестройко дIадех керда, традиционни боаца никъ лоацилга, решенеш елга. Цу лостаме дIахо йода треста биографи. Цун коллектив цIи хеза дIаэттай дукха ха йоаццаш. ДIадахача шера отрасла 149 предприятенеи организаценеи юкъе лаьттача социалистически яхье хьалхара моттиг яьккхар цо. Иштта да цо ший 10 шу дузача юбилейна кийчдаь совгIат.

ХIАНА ЯЦ «АФГАНЦИЙ» ЙОАКХО?

1980 шу. шийна тIехьа тIадоагIа массехк шу а долаш. салтий ноаношта хала ха яр из. ВIалла а сатем хилацар цар. шоай воI Афганистане кхачар кхераш. Хьаькъалца-м кхетадора хIара нанас. кхыбарашца ший вар а хила везалга. Даьхено дIахьожаваьча дIавахар а шийна тIадилла гIулакх кхоачашдар а цун декхар долга. ХIаьта а. дог лазар...

Афганистанера, шоай интернациональни декхар кхоачашдаь цIабаьхкаб вай республикера бараш. Царех хIара пхелагIа вар пачхаьалкхен совгIаташ долаш ва. Бакъда, берригаш а баьхкабац-кх. ЛерттIа вахар дIа а доладалехьа, цох хьогаш из из дита дIабахараш дукха-м бац, хIаьта а болаш ба-кх уж.

Хиннар хувцалург ца хиларо. де хIама ца хиларо кер шелбу, вайх хIаранена воай бехк болаш санна хетийт, цар кхел сел лоаца а сел къиза а хиларца. Сийлахь-боккха Даймехка тIом бувцаш мара вайна дага ца дохаш хинна. «Къонахчун Iоажал хилар шун» яха дешаш тIадола письмош укх 10 шера каст-каста кхоачаш хиннад вайна уллув хьалкхийначар дезалашка. Иштта, Назрановски районе диъ цIагIа кхаьчар уж дешаш. Оздоев Iумара, Итазов Iисай, Аушев Саламхана, Евлоев Башира вахар хаьдар Афганистане шоай интернациональни декхар кхоачашдеш.

Уж цIераш историна йитар, уж биц ца бар вай декхар да.

ТIаккха хала хул, чIоагIа хала хул, Назрановски райисполкомерча цхьаццаболча бюрократаша «шо-м царех турпалхой бе ма гIертий», оалаш хезача. Вай граждански адамий декхар ма дий, хIанз а тIехьа дукха халонаш Iувшаш лелача цу «афганцашка» хьажар.

ХIаьта, шоай интернациональни декхар дизза кхоачашдаьчарна, тахан вайна юкъе боацачарна, вай сий даьккхачарна вай тахан де хIама дац, уж дагалоаттабар мара цар дезалашта массе оагIорахьара терко а йоакхо а яр мара.

Цхьабакъда, хIанзарчоа Назрановски райисполкома председатель А П. Бондарь бокъонца «тIом» беш ва Афганистане интернациональни декхар кхоачашдеш байнача бIухой - интернационалистий даьшца-ноаношца а партийнии правительственнии соцамашца а. Из тIом мел лира ба гойташ да цо Аушев Саламхана даьга аьнна «Хьай веннача воIах базаре гIерт хьо» яхар а. Евлоев Башира наьнага аьнна «Хьай веннача воIа гира Iояла дага йий хьо?» алар а.

Иштта цу тайпара масалаш дуккха а доаладе йиш я. Бакъда, белгалдаккха дезаш цхьа хIама-м да.

1988 шера март бетта лаьтташ декъаргда аьннадар «афганцашта» А. П. Бондара. Аьннача дисар-кх из а. ЧIоагIа бакъахьа хетар укх шера мукъа а ший дош цо кхоачашдоре.

ТIаккха, иштта дега човнаш йолаш болча наха цо халахетараш дича, «афганций», цхьаккха а йоакхо еш ца хилча, кхоана — ломма советски Iаьдала йишача, фу юхь йолаш, малагIча дешаца нах тIахьеха воалхьогI райисполкома кулгалхо?

У. САПРАЛИЕВ.

Школьни реформа — массане юкъара гIулакх

КЕРТТЕРДАР ФУ ЛЕРХI IА?

ДIадахача шера декабре хиннача халкъа образоване болхлой Ерригсоюзни съезда резолюцешка аьннад: «...Обществона перестройка еча ниисдуча духьаленех цаI я халкъа образоване система эффективни ца хилар».

Цу хьакъехьа шийна хетар дувцаш укх деношка тха корреспондента интервью елар Назрановски № 1 йолча юкъерча школа директора Дидигова Ранса Абукаровнас.

ИНТЕРВЬЮ

ТIеххьарчунгара дIадоладе лов сона сай къамаьл. Тха школе цхьоалагIча классашка деша доагIача берех массехк бер мара берий бешамашкара дагIац. Уж доашамашкара дагIац. Уж доагIараш а царна ха дезаш мел дар ховш хилац. Вайна махарра, деша даха ха йоацача берий сакхетам тайптайпарча ловзарашка гIолла ма лакхбой. ХIаьта уж ловзараш чакхдахара ловзоргаш а ма эший. Цхьаннена а къайле яц уж тоъаш ца хилар.

Кхы кIезигагIа лоархIам болаш хIама дац берий группаш лерттIа комплектаиняь хилар а. Вешта аьлча, цу группашка доагIача пхийтта, ткъаь, тIехдаьлча а ткъаь пхиъ берал совгIа бераш ца хилар. ХIаьта тхо долча берий бешамаш гаьнна тоъаш ца хилар бахьан долаш уж дуккха а дукхагIа хул группе. Цу гIулакхо дикка баргал етт берашта эшаш йола навыкаш лерттIа Iомаяра.

Цул совгIа, школьни реформагIа цхьоалагIча классе деша даьхкача ялх шу даьннача берашта ловзара цIеноu, спальнеш, кхыдола аьттонаш де дезаш лаьрхIад. ХIаьта уж санна долча ялх шу даьннача нулевой классашка деша доагIараштa царех цхьаккха а хIама де лаьрхIадац. Сога диллача из нийса дац. Цар хьалаш цхьатарра хила деза.

Юртара школа тIехьаюсилга дIадаккха, аьнна тIаийца декхараш, дизза кхоачаш мишта дулургда цхьа алап а ца ховш, берий бешамашка а хиланза дола бераш хьачуийде дезаш а тхо хилча, цул совгIа, царна эшаш дола хьалаш хьахилара хIанз а школа гарга а ца хилча.

Ранса Абукаровна, дешаш долча бернйчарна ниисса шоай дешархой знанеш лакхъяра малагIа наькъаш лех оаш?

Тхо дахар город лоархIаш яле а, юртара школаш ала мегаргдолаш я тхаяр а Назранера кхыйола а школаш.

Вайцига меттел, бIарчча хьанийцача, берригача мехка а юртарча школа кIезига йоакхо а терко а ю. Сога диллача, педагогически Iилма а цун гIулакхаш тоадарз тIехьа боагIача бесса болх беш дац. Дуккхача шерашка дегIаахара Iилман стратеги йоацаш я юртара школа.

Массане а оал, юртара школа городерчул дуккха а вогIа я, материальни база эсала я, хьехархой ледарагIа ба, берий знанеш яц. Цхьабакъда, из деррига а нийса хилийтара хьадеш хIама дац.

Дуккхача шерашка халкъа образоване болх беш сайна зеденнарех аргда аз. Городерча школашта тIехьакхе гIерташ духхьал екъа теоретически знанеш Iоаярах из проблема йоашхалургьяц. Сога диллача эшар я экономически образованность. Еррига знанеш а пайдана мичай халкъа боахаме царех пайда ца боале.

Цудухьа таханара дешархой къахьегама тIалостабе беза, из дац царга низагIа къахьегийта деза, яхилга. Къахьегам безабалийта беза, яхилга да.

ВIалла лоадам боаца хIама санна мара теркалбеш бац вайцига берий къахьегам. Боацилга ховргда укх масалагIа а: район, юрт, боахам социально - экономически дегIакхувлара планашка вIалла лоархIаш а бац берий къахьегам.

Из дош халкъа образоване болхлой Ерригсоюзни съезде теркам тIабахийта дийцадале а, цу хьакъехьа хувцаденна дукха хIама дац.

Ужаш-м доккхий декхараш да. Оаш шоай низаца фу ду берашта къахьегам безабалийтара?

Оаха тхоай хьалашка де таро мел яр ду. ХIанз шоаллагIа шу да нийслагIчен итталагIчен классашкара тха дешархой Назрановски районни больнице практикагIа уха.

Уж цига Iомалу унахошта банкаш йогIа, горчичникаш дахка, маха тоха. Кхы вIалла деце а, къахетам сов а ма боалий цар дегашка унахошца бувзам болаш хилча.

Шин шера практика чакхъяьнначул тIехьагIа зIамагIболча медсестрай удостоверенеш лургда царна.

Тха школера бархIлагIа классаш практике ух Назрановски трикотажни фабрике. Цига тоъал хIама а Iомадаьд цар. Дешархошта лаьрхIа къаьстта конвейер хьаеллилга дIадола а даьд цига фабрика директора С. А. Муталиева хьалхленца.

Амма, хIанз а берий къахьегам производительни бац. Аз лакхехьа ма аллара, дешархошта къахьегам безалургбац шоай хьашташка гIолла а цу хьаштий пайчахьалкхен лоархIамага хьежжа а мара.

Массехк шу дIама дахадий школана реформа е вай мехка йолаяь, бакъда гIулакх дукха гаьна даьннадац. ТIаккха Iа фу лерхI цу гIулакха баргал еттачарех керттердар?

Цхьаннена а къайле яц, таханарча школан материальни база боарам боацаш лоха хилар. Дай кица да «Ахча долчо лекхийт музыка», яхаш. ЦIаккха йолча хана школа кана а яьнна, вайна хетар хинна дIаоттаргьяц финансови кортамукъале цун мел йоацача хана.

Кхы доккхагIдараш вай ца дийцача а, дешархошта Iоховша помещенеш эший? Масала, тха школе уж гаьнна тоъаш яц. Къаьнарча тиnагIа 520 дешархочоа лаьрхIа хьалъяьча тха школе хIанз дешаш 855 дешархо ва. Цул совгIа, аварийни хьале хилар бахьан долаш цхьайола помещенеш саг чуваха йиш йоацаш а я.

Из хьал иштта мел долча хана кхоачашдулургдий тхога цхьан классе 20—25 дешархо мара хила йиш яц, яха реформаца дувзаденна дола дош. Дулургдац.

Тха-м хIара классе 30—35 е кхы совгIа а дешархой ма багIий. ХIаьта школа чухаьрца яла йоаллаш латт.

Из цаI да. ШоллагIдар, шин-кхаь сменагIа бераша дешача школе кхетам балара процесс мишта вIаштIехьа йоаккхаргья? Цхьаккха дича а боагIача боарамагIа йоаккхалургьяц. ХIана аьлча, сменашта юкъе юсача 30 минута классашка уборка е а низткъа мара кхувц. Иштта долча хьале классни сахьатех-м дувцилга а мичай.

Аз лакхехьа хьоахаьча финансови кортамукъаленех аьлча, из эггара хьалха хиланза яргйоацар я. «Хи йисте ваьгIачоа мара хин гечо дайзадац», — оалаш ма дий. ТIаккха тхона, школа болхлошта мара мадарра дола хьал хьанна довзаргда, эшараш а хьанна гургда тхоначул дикагIа?

Из аз иштта къаьгга хIана ях аьлча, тахан ца дича мегаргдола хIамаш а нийслу школе, хIаьта тIехьа тетта йиш йоацараш а шортта хул.

ТIаккха халкъа образоване отдело хьахьожа а даь министерствос мога а даь, бухгалтере гIолла чакх а даьккха хьо валале кукали зама йоал.

Деррига а йистедаьннaчул тIехьагIа хьона йоагIача базе эшашдар доацаш дале, перечисленегIа тика чура хьа а мича лу хьона. Хьажал, мел го баха беза хьа хьай киса сом деце. Ах хIанз дувцар школан киса да.

Цхьаькха а да укхаза лоархIаме. Школа завхоз вахавар аьнна базера а атта хьахецац эшаш яр. Директор ва лоадам мел боацачоа оарцагIваьнна лела везар Дешара процесса дикка новкъарле ю цу гIулакхо.

ТIеххьара Iайха аьнначогIа гIулакх мишта хилча бакъахьа хетар хьона?

Сона бакъахьа хетар школана йоагIаш мел йола еррига средстваш хIанз вIашагIъехкача Советий кара дIаелча. Цу юкъе школа болхлой а, берий дай-ноаной а, кхыбола бехктокхаме нах а ба.

Цар массане дика кхетабу берашта а общественноста а хьалхашкара бехктокхам. ТIахьожама кIал хургдар из гIулакх цар кара хилча.

Халкъа образоване болхлой Ерригсоюзни съезд хьехархой йоккха форум ма йий. Цо малагIа пайда баьб школа вахар тоадара?

Цхьан дешаца жоп дала хала долаш хаттар да из. ВIаши дагабовла, аьттонаш а проблемаш а ювца хьехархой викалаш вIашагIкхетар а ма бий школана боккха пайда-м.

Хаьдда, бухсоццаш дош съездо ца алар цхьабараша нийса лархIац. Цхьабакъда, сона хетачогIа, хьехархой творчествох дукхагIа пайда эцийтар духьа, массаза а хIама хьалха доахилга юкъера дIадаккхар духьа даьха цу гIулакхо ший результат лургдар из аз ювцаш йола финансови кортамукъале яларе.

Съездо могадаьрех со раьза йолаш да дешархошта хIама хой а ца хой а уж итт класс яьккха баллалца хIама хеца, яхаш йола всеобуча принцип йохарца дувзаденнар. Цо таро лургья вайна процентоманех мукъадовла.

Баркал, хьона, Ранса Абукаровна, атта боацача наькъ тIа аьттув балба шун!

Редактор.
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

● ХАЛКЪА КХОЛЛАМЦАРА

ХЬОНА ФУ ЭШ ХОВРЕ...

Паччахьа хана хиннад из. Лоалахочун котамо даьча фуа ког тIалайзаб Iа аьнна бахьан а даьккха, лаьца хиннав Инаркъера цхьа саг. Из шийна ца ховш а дагадоацаш а нийсденна хIама да яхаш къонах Iовелххаше а, судахой цун кхел е болабеннаб.

Цхьабакъда, гIулакх юкъахдисад, кхел ерашта гIалгIайн къонахчоа эрсийн метташ ца хар бахьан долаш. Талмачал де оттаваьв низкъала эрсий мотт а ховш, керта дукха вIаштIехьавоаца цу юртара саг.

Лоткъам эцача хана шийга талмачо фу йоах а фу хетт а кхетадеш хиннадац къонахчо. Цудухьа цо телача хаттара жоп а ца луш лаьттав из. Цу гIулакха раьза воаца талмач даггара яппараш е, мухь бетта волавеннав.

— Цу судахошта-м фуннагIа даь а сатохарг ма дар аз, бехк беце а, СибарегIа а ма гIоргвар, хьона сайгара фу эш ховре, — яьхад де хIама доацаш корзагIваьннача къонахчо.

ДIаяздаьр
М. ЭРЗИЕВ.

СА МУКЪАДАККХА ЛОВР ЦИРКЕ ВОЛА

Грозненски цирка гонахьа дукха адамаш гуллу укх деношка. Къаьстта дукха нах бар цига дIадахача салоIача деношка. Вай городе духхьашха гастролешка ена я «Зоакх бола чарч» яха аттракцион.

Вай мехка меттел, доазол арахьа а дика йовзаш я цу аттракциона кулгалхо РСФСР заслуженни артистка Элла Подчерникова.

Дукха ха йоаццаш Инде гастролешка а хиннай из, мотт ца ховш болча ший доттагIашца. Цигарча цирк дезараша Iалаьмате безбаь тIанийцар гаьнара баьхка хьаьший. Зрителашта чIоагIа езаелар вай цирка программа.

Цирк грозненцаша массаза а безамца тIаэцаш да, къаьстта бераш хул цунга хьажа хьаьрагIдараш. ХIана аьлча, из хьайбашца, оакхарашца дувзаденна доландаь.

ХIанз енача кердача аттракционо чIоагIа дог гIоздоаккх берий а боккхагIбарий а. ДIа мел дувцар кхетадеш йолча чарчаша, говраша, кхыдолча хьайбаша боккха теркам тIаувз.

Цудухьа хIара представлени чIоагIа тIоараш детташ тIа а эц зрителаша.

Къаьстта безам тIабахаб грозненций дрессировщицас Карпова Ангелинас Iомадаьча хьайбашта.

— МаIача нахага а хала караIамаш йолча говраща иштта хьоашал тасса мишта вIаштIехьдаьннад хьа, аьнна хаьттача, — сай вахар хьайбашца дийзад аз, тIаккха вахаре каралаьцача новкъа миччa хана баьнна а цкъа аьттув ма боалий, — йоах Ангелинас ше.

Самукъадаккха ловш вар Грознерча цирке ва мара везац.

Х. ГИРЕЕВА.

СУРТАШ ТIА: 1) лакхердар) ше Iомаяьча чанца представлени еш я РСФСР заслуженни артистка Э. Подчерникова; 2) А. Карповаи цун говраши.

Н. КОБИАШВИЛЕ сурташ.

БАХАЧА НАЬХА ТЕРКАМГА!

ЦIенхаштта лелае газови прибораш кхерамза йоагаяра правилаш!

Ца хьожаш ма йита йоагаш йола газови прибораш. ЗIамига бераш, къабеннараш, газ лотае ца ховраш тIа ма бита прибораштa.

Диц ма далийталаш: уж правилаш толхаяро цIи яккха е эккхам хилийта мег, доккха зулам а доалаш.

Газ яьга хьабоала кIур дохьаж доаллаш (угарни газ) ба, сага дегIа дохьаш доалаш ба, цудухьа тяга ледара йолча е вIалла йоацача хана газови прибораш вIалла йоагае магийтац.

Помещени йIоахъеча приборашкеи газови колонкашкеи тяга миштай хьажа уж лотаяле хьалха а лотаяьчул тIехьагIа а.

Хан-ханнахьа хьежа кIур ухачеи вентиляционнии каналашка, «Грозгоргаз» ЭПУ эксплуатационни службашка дIачутела 20-С (газ) форма йола акташ.

Газ феца дIайийча, цох эккхаш йола смесь хьахул, цудухьа **лоралуш хилалаш!**

Новкъостий! Нагахьа санна газа хьаж кхете, сиха дIайоае еза йоагаш йола газ, вешта аьлча прибораш тIареи царна хьалхашкареи **кранаш дIакъовла** еза, хIаьта иштта газобаллонни установка яраш а баллонаш тIара вентилеш а, помещене фо кхетийта деза. ХIаьта цIелеторг лотае а, гIаьле оза а, электроприбораш лотае а, йоае а йиш яц.

Газ эттача помещене цхьа сийг баьлча **эккхам хила, цIи яла** тарлу.

Города улицашка, газови, канализационни люкаш йолча, подвалашка, нах бахача цIеной лагIай клеткашка, общественни зданешка **газа хьаж** кхийтгача, теркал ца деш ма дита, 04 номерагIа «Грозгоргаз» ЭПУ аварийни службе телефон а техе, дIахайта.

Газови прибораш телхача, уж тоае еза газови боахама болхлоша. Контрольни журнала тIарча номерагIа эксплуатационни службе телефон тоха.

Шоай приборашка дика хьожилга хьадеха газовикагара, тIаккха дукхагIа яхаргья уж.

«Грозгоргаз» ЭПУ.

Iам.
Х.-Б. ИСРАИЛОВА этюд.

ТЕАТР

КЕРДА ПРЕМЬЕРА

Чуйнна творчески болх беш да Х. Нурадилова цIерагIара нохчий паччахьалкхен драматически театр. Таханара вахар, хIанз а йолаш йола проблемаш, вахарца товш доацар бIаргаго гIо ду перестройка наькъагIа гIа боахаш болча драматургаша а.

Дукха ха йоаццаш театре хилар режиссера - постановщика М. Солцаева оттаьча «Лоалахой» яхача спектакла премьера.

Из спектакль яьккха пьеса язъяьр ва прозаик а публицист а вола С.-Х. Нунуев. Белгаладаккха деза из духхьашха язъяь пьеса хилар а.

Пьеса язъяьча драматурга а спектакль оттаяьча режиссера а шоашта хьалхашка оттадаь керттера декхар да лоаллаха бахаш а вIаши гаргара а балашше а, цхьабола нах мел хьагI йолаш, сага дикадар хилча ца ловш ба хьахьокхилга.

Дуккхача шерашка общество лета хинна из айп хIанз а юкъера цIендаь дIа ца даьнилга хьагойталга, адамашта юкъера нравственни хьал тоадара наьха уйла тIаерзаелга шоай декхар а лоархI цар.

Вай ювцача спектаклера лоалахой вIаши хьагI йолаш шоаш бале а, вIаши шоашта пайдане дола гIулакхаш леладеш ба. ХIаравар шиший гIулакхаш тоаде гIерт, кхааш нийду, анонимкаш язду, базараш ю. «Шоай хьоцар, къахьегам юкъе боацаш, миччa бесса хинна а рузкъа Iоадичах сагота боацаш, корта бохабу малараш мелаш хьувз уж».

Цу спектаклага хьежачун, къайле яц, дуккхадолчун тIехьа дагадохаргда вай вахаре уж хIамаш хIанз а тIехьа долаш хилар. Уж хьахилара бахьанаш а довзаш да вайна массанена.

Духхьал из цхьа проблема гойта Iац цу спектакле. Лирически уйлаш а я гойташ.

Аьшк тIатехача, еттача кирпишках даьча шин цIагIара дезал ба хьагойташ бараш. Дезала па волча, хIанз а Iадатий оагIув хьаллоацаш волча воккхача сага Эдилгиранеи склада заведующи а волаш, даим ший дуаш, молаш лелача Мурдалаи юкъера юкъмоттиг а къаьгта гойт спектакле.

Спектакле керттера йола ролаш ловзаю М. Давлетмерзаева — Эдилгири, Д. Осмаева — Мурдал.

Иштта спектакле ролаш ловзаю вайна дика бовзаш болча театра актераша М. Дудаева, Р. Банкуровас, А. Марисултанова, З. Айдамировас, кхыбараша.

Пьеса турпалаш санна тайп-тайпарча нохалегIа бола нах ба цар ролаш ловзаеш бола актераш а.

Царех хIаране зрителa теркам тIаозаш, вахарера эпизодаш дагайохийташ ловзаю шоай ролаш.

Тахан вайна Iалаьмате эшаш бола къахетам, эздел, вIаши дог-безам болаш, тIера хилар сомадаккха, динде, юхаметтаоттаде тIахьех цар шоай говзалца зрителаш.

Х. АУШЕВА.

ТЕЛЕВИДЕНИ

16 МАРТ

ЕРА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Карамфильм» ансамбла дIаоал крымски татарий иллешн ашарашн.
8.55 — «Невеста для папы» яха художественни фильм (ГДР, 1979 ш.).
10.00, 15.30, 16.55 — «Кердадараш».
10.10 — Ашараш дIалокх «Серенада» яхача духовой инструментальни квинтета.
10.40 — Берий сахьат.
11.40 — «Доазув доацаш». «Ти-Би-Эс» яха дунен халкъашта юкъера экологически программа (США, ООН-ца цхьана).
15.40 — «Усть-Илимски акварели» яхачеи «Заходите в их дом» яхачеи документальни фильмай премьера.
16.20 — «Слободян Зоякй иллеш» яха Черновцы яхача городера передача.
17.00 — «...Ялхайтта шу даланзеи боккхагIеи».
17.45 — «Са мишта лоI вай». Белорусски ССР Витебски областа Руба яхача поселка ДК художественни коллективай балхах.
18.45 — Ухх деной почта.
18.45, 23.50 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Iаьдал — Советашка. СССР халкъа депутаталла кандидатаца академикаца Д. С. Лихачевца вIашагIкхетар.
19.30 — Фигурни катани. Дунен чемпионат. Парни катани. Шоай лоIамара программа. Француера передача.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — СССР халкъа артиста Е. Светланова творчески сайре.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуьйрийнара гимнастика.
8.15 — «Барышня» яха Iилма-довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Биологи. 10-гIа класс.
9.05 — Испански мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — «Вай беш».
10.35, 11.35 — Биологи. 7-гIа класс.
11.00 — Испански мотт. Iомабу II-гIа шу.
12.00 — «Кафедра» яха художественни фильм. 1-ра сери.
13.10, 23.25 — «Кердадараш».
13.15 — «Сенсация» яха фильм-концерт.
17.05 — «Кердадараш» (гIалгIай меттала).
17.10 — «Прессинг золотом» яха документальни фильм.
17.30 — Хоржамашта накъадолхаш.
18.00 — «Социальни де дезарашка хьожаш» (нохчий меттала).
18.35 — ГIалгIай меттала урокаш.
19.05 — «Нохч-ГIалгIайче».
19.20 — «Ер денош дагаухаш» (нохчий меттала).
19.50 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
20.00 — «Импульс». Халкъашта юкъерча гIулакххех.
21.00 — «Ха».
21.40 — Перестройка прожектор.
21.50 — «Кафедра» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
22.55 — «Солдаты на пенсии» яха документальни фильм.

17 МАРТ

ПIАЬРАСКА

I ПРОГРАММА

6.30 — 120 минот.
8.35 — «Под знаком однорогой коровы» яха берашта дола фильм.
9.50, 15.30, 16.45 — «Кердадараш».
10.00 — «Сага институт».
11.00 — «Капитаний гIайре» яха мультфильм.
11.30 — Халкъа инструментий оазаш.
15.45 — «Юртара горизонташ». «Зерна под снегом» яхеи. «Кому нести посох?» яхеи документальни фильмаш.
16.15 — «ДоттагIашца».
16.50 — «Берашта оакхиргех».
17.20 — «Сакъердаме старташ».
18.05 — Фигурни катани. Дунен чемпионат. МаIанах. ЛоIамара программа. Француера передача.
18.40 — «Тахан дунен тIа».
18.55 — Фигурни катанех йолча дунен чемпионата дIахододар.
19.50 — ЦТ экрана тIа духхьашка. «Трясина» яха художественни фильм. 1-ра сери.
21.00 — «Ха».
21.40 — Хоржамашта накъадолхаш.
21.50 — «Трясина» яхача художественни фильма 2-гIа сери.
22.55 — «Это было... было...» яха передача.
23.10 — «Взгляд» яха передача.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуьйрийнара гимнастика.
8.15 — «Невечная мерзлота» яха Iилма - довзийтара фильм.
8.35, 9.35 — Музыка. 2-гIа класс.
9.05 — Английски мотт. Iомабу 1-ра шу.
10.05 — ПТУ дешархошта. Физика.
10.35, 11.35 — Музыка. 6-гIа класс.
11.05 — Английски мотт. Iомабу 2-гIа шу.
12.05 — «Кафедра» яха художественни фильм. 2-гIа сери.
13.15, 22.45 — «Кердадараш».
13.20 — Ритмически гимнастика.
13.50 — «Иркутяне, круг пошире» яха передача.
16.55 — «Кердадараш» (нохчий меттала).
17.00 — «Сурт лохаш» яха документальни фильм.
17.15 — «Массане а хIаране а гIулакх».
17.45 — Киножурнал.
17.55 — «Дисциплина исполнения» яха жилищно - коммунальни боахама болхлой Ден хетаяь передача (нохчий меттала).
18.25 — Информационно-музыкальни программа.
18.55 — «Юрта клуба йоакхонаш». (Наьсар - Кертера культура цIа) (гIалгIай меттала).
19.25 — РСФСР городий телестудеш. Телевидене Воронежски студе программа.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!»
20.15 — Халкъа ашараш.
20.30 — Ритмически гимнастика.
21.00 — «Ха».
21.40 — Хоржамашта накъадолхаш.
21.50 — «Традицешта тешаме хилар». Опереи балетеи Куйбышевски Академически театра керттерча балетмейстерах, РСФСР халкъа артистах И. Чернышевх йола передача.
22.55 — «Робинзони самолети» яха боккхийчарна дола мультфильм.
23.05 — СССР халкъа артиста И. Кобзона концерт.

РАДИО

16 МАРТ, ЕРА

7.45 Передачай программа. Музыка.
7.50 — 8.00 Сихдалара баргал етташ. Хаоттам.
8.15 Передачай программа. Музыка.
8.19 Республикански газетий обзор.
8.30 — 9.30 Концерт.
11.15 «Патриот» (гIалгIай меттала).
11.30 «Микрофонаца Грозне гIолла».
11.50 — 12.00 Музыка.
15.15 Арендатораш кхашка арабоал (гIалгIай меттала).
15.30 — 16.00 Концерт.
17.15 Передачай программа. Музыка.
17.16 Дунен халкъашта юкъера обозрени (гIалгIай меттала).
17.31 — 18.00 Концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.30 Хоамаш.
18.40 — 19.00 Вахара дIаяздийнза оагIонаш. Дагалоацамаш (нохчий меттала).

17 МАРТ, ПIАЬРАСКА

7.45 Передачай программа. Музыка.
7.50 — 8.00 «Юртара Iуйренаш». Хаоттам.
8.15 Передачай программа. Музыка.
8.19 Республикански газетий обзор.
8.45 — 9.00 Музеяшкеи выставкашкеи гIолла. ТIеххозадар довзаш (гIалгIай меттала).
11.15 — 12.00 Гаьнарча шерий иллеш.
15.15 Депутаталла кандидаташ бувцаш. А. Сулейманови Л. Д. Магомадови (нохчий меттала).
15.30 — 16.00 Концерт.
17.15 Передачай программа. Хаоттам.
17.16 «ДоттагIий оазаш».
17.31 «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
17.46 ДоттагIлен концерт.
18.00 Керда хоамаш.
18.30 Хоамаш.
18.40 — 19.00 Вахара хьисап — советски.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместитела — 2-85-07; бехктокхама секретара — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-53-12, промышленностеи транспортеи — 2-75-81, 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84, 2-90-66; культура — 2-64-75, 2-75-78; письмой — 2-85-64; машинописни бюро — 2-89-51; корректорски — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-53-12, 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-75-81, 2-65-01; сельского хозяйства — 2-90-66. 2-47-84; культуры — 2-64-75, 2-75-78; писем — 2-85-64; машинописное бюро — 2-89-51; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ00092. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 1085.